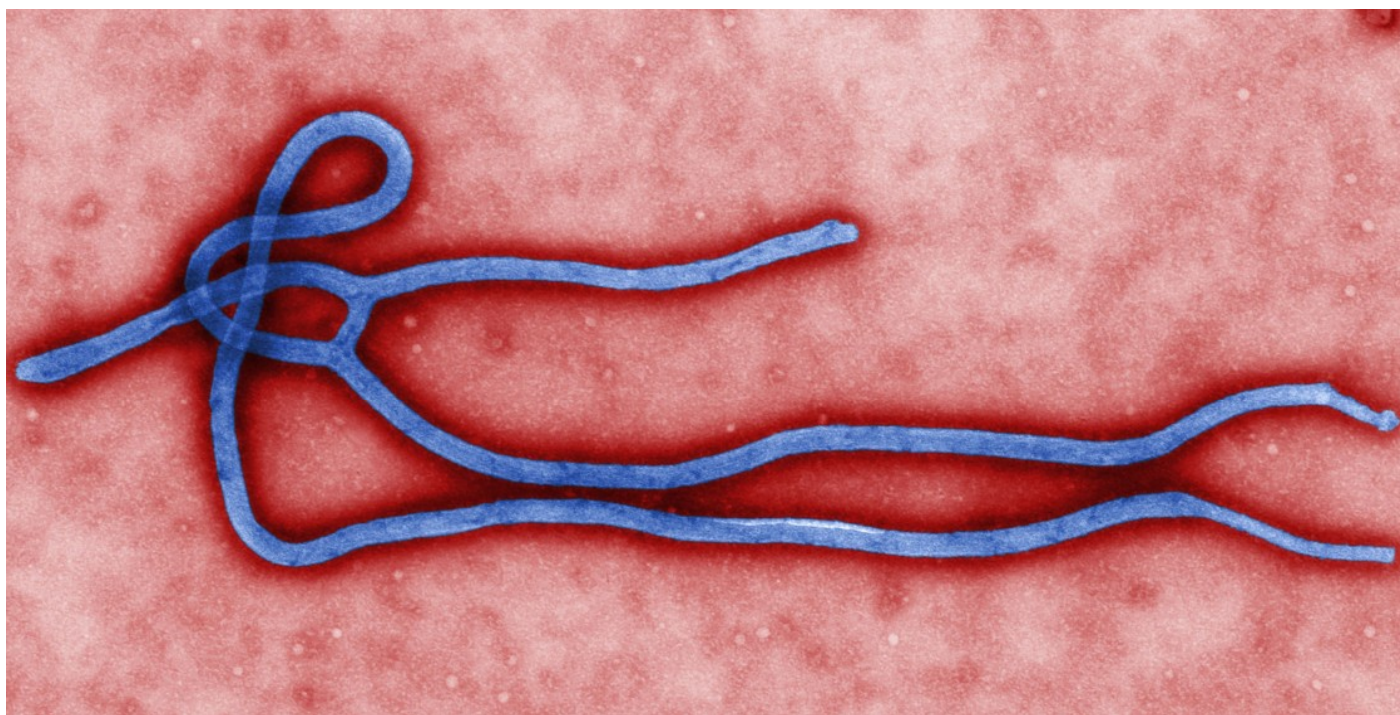

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

v posledním čísle Bulletinu roku 2014 Vám přinášíme některé lahůdky z pera našich předních odborníků na lidská práva. Soudkyně Zvláštního tribunálu pro Libanon Ivana Hrdličková napsala speciálně pro Bulletin text pojednávající o tomto netradičním mezinárodním trestním tribunálu. Jak je již dobrým zvykem, máme pro vás také aktuální informace ze zasedání Benátské komise od její členky Veroniky Bílkové z Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Spolupráce obou těchto úspěšných dam s Centrem si dlouhodobě velmi vážíme.

Kromě zmíněných textů Vám přinášíme řadu dalších aktualit z oblasti lidských práv rozdělených do čtyř tradičních sekcí. V této souvislosti bych závěrem roku rád poděkoval rovněž všem interním autorům pravidelných příspěvků do Bulletinu za jejich spolupráci a nasazení. V první řadě však patří velký dík našim čtenářům, pro které Bulletin připravujeme, za jejich přízeň.

Nejsem velkým příznivcem bilancování celosvětového dění na konci roku. V oblasti lidských práv a demokratizace, kterým se v Bulletinu věnujeme, by za uplynulý rok pravděpodobně každého z nás napadlo několik negativních příkladů vývoje. Jsem si však jistý, že řada věcí se mění rovněž k lepšímu, jen možná poskytují méně materiálu pro chytlavé titulky mainstreamových médií.

Stejně tak je třeba dávat si při hodnocení uplynulých událostí pozor na přílišné zevšeobecňování a rozdělování společností, států a lidí na ty dobré a ty zlé. V každém z nás je něco dobrého a něco zlého. A ač to mnohdy není vůbec jednoduché, záleží především na nás, čemu začneme v našich životech poskytovat větší prostor. Přitom je třeba být trpěliví a mít na paměti, že i malými krůčky lze časem dosáhnout velkého a vzdáleného cíle.

Abychom všichni v roce 2015 dávali přednost našemu lepšímu já Vám za Centrum pro lidská práva a demokratizaci přeje

Jan Lhotský

Obsah

Zvláštní tribunál pro Libanon

Návrat domů. Prosincové zasedání Benátské komise

Aktuálně o ebolě: nadálej bit' na poplach alebo je na mieste mierny optimizmus?

Aktuální otázky stíhání zločinů podle mezinárodního práva diskutovány experty na mezinárodní konferenci v Brně

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

| 14

Čierny deň pre medzinárodnú trestnú justíciu

Somálští piráti mají být odškodněni za omezení osobní svobody ze strany Francie

2) Evropský systém ochrany lidských práv

| 19

Právo byť zabudnutý: čo ukázala doterajšia prax

Ruská federace porušila právo pacientky na život

Lidská práva nejsou jen pro ústavní soudy

Velká Británie připravuje nový zákon k boji proti modernímu otroctví

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

| 25

Produktů, které vyrábí dětské pracovníci, stále přibývá

Lidské práva a ebola

CIA versus překročení pravomocí: Mučení příslušníků Al-Káidy

4) Česká republika a lidská práva

| 31

Více práv pro osoby se zdravotním postižením?

Listina základních práv EU ukazuje zuby

Zahalené tváře muslimek odhalují předsudky a fobie Čechů

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Zvláštní tribunál pro Libanon

Ivana Hrdličková

Mezinárodní trestní spravedlnost je v poslední době čím dál více skloňovaným pojmem, jistě i proto, že dává naději, že bude více dosahovanou oblastí spravedlnosti v různých místech světa. Historie mezinárodních trestních soudů a tribunálů sahá do roku 1945, kdy byl založen první mezinárodní trestní tribunál, Norimberský. Po tomto a Tokijském tribunálu, které se řadí do tzv. první generace mezinárodních trestních soudů, nastala v mezinárodním trestním soudnictví delší odmlka, přerušená až v roce 1993 založením Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a v roce 1994 Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu.

Velkým mezníkem mezinárodně trestní justice v tzv. druhé generaci mezinárodních justičních orgánů bylo bezpochyby založení Mezinárodního trestního soudu jako stálého justičního orgánu. K třetí generaci mezinárodních trestních tribunálů se obvykle řadí tzv. hybridní tribunály [1]. V současné době posledním mezinárodním trestním tribunálem smíšeného, hybridního typu, je Zvláštní tribunál pro Libanon. Jeho zvláštnost spočívá nejen v názvu samotném, ale specifika provázejí tribunál již od samotného založení. Je také tribunálem, o kterém se ještě stále nemnoho ví, a současně se k jeho činnosti vztahují jak kritiky, tak i očekávání, spojená zejména s mezinárodním bojem proti terorismu.

Vznik tribunálu

Den sv. Valentýna, 14. února 2005, je prvním rozhodujícím datem, které se váže ke vzniku tribunálu. V tento den došlo k masivnímu bombovému útoku v libanonském Bejrútu, při kterém zahynul tehdejší předseda vlády Rafiq Hariri s dalšími 23 osobami a značný počet lidí byl zraněn. Tento útok byl odsouzen Generálním tajemníkem OSN a zejména s ohledem na veškeré okolnosti, které útok provázely, byla již v březnu 2005 vyslána mise OSN do Bejrútu. Již první zpráva této komise doporučila mezinárodní nezávislé vyšetření útoku. Rada bezpečnosti OSN na základě tohoto doporučení ustanovila Mezinárodní nezávislou vyšetřovací komisi OSN, která měla napomáhat libanonským orgánům ve vyšetřování útoku.

Zpráva mezinárodní vyšetřovací komise z října 2005 poukázala na závažnost a organizovanost útoku a jeho další okolnosti, což současně se skutečností, že v Libanonu docházelo v té době k dalším útokům, vyústilo v žádost libanonské vlády o založení soudního tribunálu mezinárodního charakteru. V roce 2007 tak byla podepsána smlouva mezi vládou Libanonu a OSN o založení tribunálu, která ke své platnosti vyžadovala ratifikaci libanonským parlamentem. K ratifikaci smlouvy však nedošlo, neboť část parlamentu znemožnila vůbec zahájení hlasování. Parlamentní většina nicméně vyjádřila podporu smlouvě dopisem, adresovaným Generálnímu tajemníkovi OSN.

Zvláštní tribunál pro Libanon pak byl založen dle článku VII Charty OSN, s přihlédnutím k ohrožení mezinárodní bezpečnosti a principu spravedlnosti,

Soudní síň, zdroj: Ivana Hrdličková.

a to Rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1757. Zvláštní tribunál pro Libanon se tak stal historicky prvním mezinárodním tribunálem s pravomocí vyšetřovat a vést řízení ve věci trestného činu terorismu [2]. Dne 1. března 2009 Zvláštní tribunál pro Libanon oficiálně zahájil svoji činnost. Sídlo tribunálu bylo umístěno na předměstí nizozemského Haagu, přičemž tribunál má od svého založení i kancelář v libanonském Bejrútu a styčnou kancelář v New Yorku.

Necelý měsíc po zahájení činnosti soudu nařídil soudce pro přípravné řízení libanonským úřadům převést věc útoku ze dne 14. února 2005 na nově vzniklý tribunál a o měsíc později vydal rozhodnutí, kterým nařídil libanonským úřadům propustit čtyři osoby, jež byly libanonskými orgány zadrženy v souvislosti s vyšetřováním předmětného útoku [3].

Pravomoc tribunálu

Pravomoc Zvláštního tribunálu pro Libanon je vymezena ve Statutu tribunálu a zahrnuje útok ze dne 14. února 2005, při kterém zahynul předseda vlády Rafiq Hariri a další, jakož i útoky s tímto útokem související, k nimž došlo v období mezi 1. říjnem 2004 a 12. prosincem 2005. Do pravomoci tribunálu mohou dále spadat i útoky, k nimž došlo i po 12. prosinci 2005, pokud souvisí s útokem ze dne 14. února 2005 a vysloví s tím souhlas Libanon a Rada bezpečnosti OSN.

Tribunál aplikuje, a proto je nazýván tribunálem hybridním, libanonské i mezinárodní právo. Procesní řízení před tribunálem je vedeno na základě zásad, uvedených v Procesním a důkazním řádu, přijatém soudci tribunálu. Procesní a důkazní řád v sobě kloubí aplikaci nejvyšších standardů mezinárodní justice, jakož i zkušenosti ostatních mezinárodních tribunálů a civilně právních i common-law právních systémů.

Struktura tribunálu

Tribunál má ustanoveny čtyři základní orgány, a to soudní senáty, úřad prokurátora, úřad obhajoby a správu soudu.

Soudní senáty

Tribunál má 11 soudců rozdělených do tří senátů. Statut tribunálu stanoví poměr, ve kterém jsou jmenováni soudci libanonští (jedna třetina) a soudci mezinárodní (dvě třetiny). Soudce přípravného řízení je zastoupen soudcem mezinárodním, senát prvního stupně se skládá ze dvou soudců mezinárodních a jednoho soudce libanonského, dvou soudců náhradních, z nichž jeden je soudce libanonský a jeden mezinárodní, a odvolací senát je složen z pěti soudců, z nichž dva jsou soudci libanonští a tři soudci mezinárodní.

Je-li předsedou soudu soudce mezinárodní [4], pak místopředsedou je soudce libanonský. Soudci jsou jmenováni Generálním tajemníkem OSN.

Úřad prokurátora

Úřad prokurátora zajišťuje jak samotné vyšetřování, tak i stíhání osob podezřelých ze spáchání trestných činů, které jsou v pravomoci tribunálu. Na práci úřadu prokurátora se podílí řada osob s profesí policistů, znalců, právníků a prokurátorů jak z Libanonu, tak z mezinárodněprávního prostředí.

Správa tribunálu

Úřad registrátora zajišťuje činnost tribunálu ze všech aspektů, kromě aspektu soudního, což zahrnuje mimo jiné i správu financí, zajišťování finančních prostředků [5], vztah k médiím, překladatelskou činnost [6], ochranu svědků, komunikaci s poškozenými a zajištění jejich účasti v řízení, jakož i diplomatickou roli k hostitelské zemi tribunálu, Nizozemí.

Úřad obhajoby

Úřad obhajoby jako samostatný orgán je dalším ze specifík tribunálu. Zajišťuje ochranu práv obžalovaných, zejména jejich právo na spravedlivý proces.

Poškození a jejich postavení v řízení

Zvláštní tribunál pro Libanon přiznává poškozeným právo účastnit se procesu a zajišťuje jim rozsáhlá práva, v mezinárodní trestní justici stále ojedinělá [7]. Fyzická osoba, která utrpěla fyzickou, materiální nebo nemateriální újmu, může žádat o přiznání statutu poškozeného v řízení. Po přiznání tohoto statutu je poškozeným poskytována právní, materiální i nemateriální pomoc a podpora. Poškození jsou zastoupeni právním týmem, který zajišťuje jejich potřeby. Dosaďovací relativně nízký počet poškozených umožňuje realizaci velmi novátorského přístupu k zajištění práv poškozených, když současně se bedlivě sleduje a vysoce respektuje zajištění všech práv obžalovaných [8].

Speciální kancelář pro poškozené komunikuje s poškozenými prostřednictvím emailů, telefonicky i osobně, prostřednictvím setkání v Bejrútu, zprostředkovává komunikaci mezi poškozenými navzájem, vytvořila pro ně chráněnou webovou stránku, která je přístupná pouze týmu a poškozeným, na které mohou sdílet informace, dotazy a podobně. V neposlední řadě také zajišťuje komunikaci s poškozenými jazykem, který je jednoduše srozumitelný i pro osoby, jež nemají žádné právní znalosti, a každého čtvrt roku vydává zpravodaj, kde poškozené informuje o vývoji procesu.

Poškození mají právo předkládat podání, vyjadřovat se k důkazům, mají právo úvodní a závěrečné řeči v procesu, mohou se podílet na výslechu svědků a též svědky navrhopat. Tribunál sám nerozhoduje o odškodnění poškozených přímo, nicméně rozhodnutí tribunálu je podkladem pro bezprostřední odškodnění ve vlastní zemi poškozeného.

Stadia řízení

Řízení před tribunálem zahrnuje čtyři stadia. První stadium je zajišťováno Úřadem prokurátora a zahrnuje neveřejné vyšetřování. Prokurátor, za předpokladu, že nashromáždí dostatek důkazů proti konkrétním podezřelým, vyhotoví a podá obžalobu senátu soudce pro přípravné řízení. Soudce pro přípravné řízení, který rozhoduje jako samosoudce, obžalobu může potvrdit nebo zamítnout (a například vyžádat doplnění dokazování). Pokud je obžaloba potvrzena soudcem, věc přechází do fáze přípravného soudního řízení, během které prokurátor pokračuje ve vyšetřování a současně obhajoba zahajuje své vyšetřování [9]. V této fázi, jak již bylo zmíněno, soudce pro přípravné řízení mimo jiné rozhoduje o žádostech poškozených účastnit se řízení.

Třetí fází je řízení před senátem prvního stupně, které je veřejné a soudní řízení je veřejnosti přístupné [10]. Čtvrtá je fáze odvolací. Rozhodnutí senátu prvního stupně může být stranami napadeno z důvodu pochybení faktického i právního. Odvolací senát může napadené rozhodnutí potvrdit, změnit nebo zrušit. Maximální trest, který je v případě uznání vinným obžalovanému možné uložit, je doživotní trest odnětí svobody.

Projednávané případy

Řízení proti obžalovaným z útoku na bývalého předsedu vlády Rafiqa Haririho a další je v současné době hlavním procesem vedeným před tribunálem. Třetí fáze procesu, tedy řízení před senátem prvního stupně, začala 16. ledna 2014 [11]. Původní obžaloba směřovala proti čtyřem osobám, obviněným z útoku ze dne 14. února 2005, viněným ze spolupachatelství, v únoru 2014 bylo senátem prvního stupně rozhodnuto o spojení řízení s řízením proti pátému obžalovanému.

Ve věci souvisejících útoků probíhá v současné době vyšetřování [12]. Soud dále v rámci odvozené pravomoci vede řízení ve věci El Sayed [13]. V rámci odvozené pravomoci se také před tribunálem vedou řízení proti dalším obžalovaným ve věci ztěžování činnosti soudu [14].

Řízení v nepřítomnosti

Zvláštní tribunál pro Libanon se vyznačuje řadou specifíků, nicméně možnost vést řízení v nepřítomnosti obžalovaných patří k jednomu z nejvíce diskutovaných, sledovaných, oceňovaných i kritizovaných. Od doby působení norimberského tribunálu se jedná o první mezinárodní trestní tribunál, který má pravomoc vést řízení v nepřítomnosti obžalovaných. Podmínky, za kterých je možné řízení v nepřítomnosti obžalovaných realizovat, jsou nicméně velmi striktní [15] a soudce pro přípravné řízení vydává rozhodnutí ve věci každého obžalovaného, proti němuž je řízení v nepřítomnosti navrženo, s posouzením podmínek pro řízení v každém konkrétním případě.

Práva obžalovaných, včetně velmi sledovaného práva na spravedlivý proces, jsou však bedlivě monitorována a plně respektována a každý z obžalovaných je zastoupen týmem obhajoby. V případě, že se obžalovaní objeví během procesu nebo po jeho skončení, mají právo žádat o opakování procesu [16].

Trestný čin terorismu

Pravomoc tribunálu vyšetřovat a vést řízení ve věci trestného činu terorismu je výrazným specifíkem tribunálu a současně Zvláštní tribunál pro Libanon je prvním a jediným mezinárodním trestním soudem, který tuto pravomoc má. Už samotná definice trestného činu terorismu je různorodá a rozhodnutí Odvolacího senátu tribunálu ze dne 16. února 2011, které obsahuje unikátní definici trestného činu terorismu v mezinárodním právu, je tak exkluzivní [17].

Na závěr

Zvláštní tribunál pro Libanon je unikátním justičním orgánem, který v sobě zahrnuje jak prvky civilního právního řádu, tak i common law, národní právo Libanonu a normy mezinárodního trestního práva. Mezi jeho specifika dále patří institut nezávislého soudce pro přípravné řízení, nezávislý úřad obhajoby, zcela jedinečné postavení poškozených a škála jejich práv v řízení. Zejména je však tribunál unikátní tím, že umožňuje vést řízení ve věci trestného činu terorismu. Jistě také proto se k činnosti tribunálu upínají naděje v oblasti mezinárodního boje proti terorismu. Prezident Mezinárodního centra pro transformaci justice tak pravděpodobně nejvýstižněji a nejstručněji shrnul označení tribunálu: „Speciální tribunál pro Libanon – vskutku velmi speciální“ [18].

JUDr. Ivana Hrdličková, Ph.D. je soudkyní odvolacího senátu Zvláštního tribunálu pro Libanon od ledna 2013.

Zdroje:

[1] V roce 2002 byl založen např. Zvláštní soud pro Sierru Leone, v roce 1997 Zvláštní senáty pro soud v Kambodži.

[2] Dne 28. února 2009 skončil mandát Mezinárodní nezávislé vyšetřovací komise UNHCR a veškeré podklady byly předány Úřadu prokurátora nově zřízeného Zvláštního tribunálu pro Libanon. V březnu 2009, kdy tribunál oficiálně zahájil svoji činnost, soudci tribunálu na svém plenárním zasedání přijali Procesní a důkazní řád, Pravidla pro zadržené osoby a Směrnici pro jmenování úřadu obhájce.

[3] STL, Before the Pre-Trial Judge in Case No.: CHIPTJ/2009/06.

[4] Prezidentem tribunálu je nyní Sir David Baragwanath z Nového Zélandu.

[5] Tribunál je financován ze 49 % příspěvkem Libanonu a z 51 % dobrovolnými příspěvky dalších států světa.

[6] Úředními jazyky tribunálu jsou angličtina, francouzština a arabština, veškerá podání i soudní rozhodnutí jsou tribunálem překládána do všech těchto jazyků a soudní jednání jsou simultánně tlumočena a k dispozici tak ve všech třech jazycích tribunálu.

[7] Mezinárodní trestní soud rovněž přiznává poškozeným možnost účasti v řízení, u dalších mezinárodních trestních tribunálů je nedoceňované postavení poškozených často předmětem kritiky.

[8] Např. Rozsudek odvolacího senátu ze dne 10. dubna 2013 o postavení poškozených v řízení, STL-11-01/PT/AC/AR126.3

[9] Fáze soudního řízení před mezinárodními soudy se liší od pravidel a postupu soudních řízení před národními soudy.

[10] Soudní jednání jsou zpravidla přenášena libanonskými médii a jsou také přístupná široké veřejnosti prostřednictvím webových stránek, kde je možné jednání, simultánně tlumočená do všech tří úředních jazyků tribunálu, online sledovat.

[11] The Prosecutor v. Ayyash at al., STL-11-01/T/TC.

[12] M. Hamadeh, Hawi, El-Murr, www.stl-tsl.org.

[13] Řízení ve věci odtajnění důkazů ve věci předchozího zadržení J. El-Sayeda, STL.

[14] Contempt case, www.stl-tsl.org.

[15] Statut, článek 22.

[16] Statut, článek 22/3.

[17] STL, The Prosecutor v Ayyash et al., STL 11-01/I/AC/R176bis, Interlocutory Decision on the applicable Law: Terrorism, Conspiracy, Homicide, Perpetration, Cumulative Charging, 16.2.2011, rovněž argumentace soudce Antonia Casseseho „Terrorism is also disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law“, 12 European Journal of International Law, 2001, 993, 994.

[18] Amal Alamuddin et al (eds), The Special Tribunal for Lebanon: Law and Practice, OUP, 2014, str. 9, D.Tolbert.

Návrat domů. Prosincové zasedání Benátské komise

Veronika Bílková

V říjnu 2014 se Evropská komise Rady Evropy pro demokracii prostřednictvím práva (tzv. Benátská komise) sešla na svém jubilejním 100. zasedání v Římě. Věčné město má jistě své kouzlo, Benátská komise si v něm ale připadala lehce cizorodě. Během následujícího 101. zasedání, které proběhlo ve dnech 12. – 13. prosince 2014, se proto ráda vrátila zpět „domů“ do Benátek. Jak už to na konci roku bývá, zasedání mělo skromnější agendu. Bylo přijato osm stanovisek (včetně dvou amici curiae), z nichž největší pozornost vzbudilo prozatímní stanovisko k lustračnímu zákonu Ukrajiny. Dalším významným tématem byla svoboda sdružování, k níž byly vedle jednoho stanoviska přijaty obecné Směrnice ke svobodě sdružování vypracované ve spolupráci s OBSE-ODIHR. Na všech těchto třech výstupech se podílela také česká členka Benátské komise.

Lustrace na Ukrajině

V říjnu tohoto roku přijala Ukrajina Zákon o očištění vlády, na jehož základě by se v zemi měl spustit rozsáhlý proces lustračních prověrek. Lustrace se zaměřují na tři skupiny osob, a to osoby úzce spojené s komunistickým režimem na Ukrajině před rokem 1990, osoby, jež zastávaly veřejné úřady během období vlády prezidenta Janukoviče, a osoby, které se dopustily finančních deliktů (korupce). Osoby, které spadají do některé z těchto skupin, musejí být okamžitě propuštěny a současně po dobu dalších pěti či deseti let nemohou získat žádný z vybraných veřejných úřadů. Seznam těchto úřadů je uveden v článku 2 zákona a zahrnuje prakticky všechny veřejné úřady na centrální, regionální i místní úrovni s výjimkou úřadů volených (např. členství v Parlamentu). Ukrajinské zdroje odhadují, že by se lustrace měly dotknout více než milionu obyvatel země. Pro Českou republiku je zajímavé, že jedním ze vzorů při přípravě ukrajinského lustračního zákona byl lustrační zákon využívaný v ČR (resp. malý a velký lustrační zákon z let 1991 a 1992).

Stanovisko (*Opinion 788/2014*) k Zákonu o očištění vlády připravila Benátská komise na podnět Parlamentního shromáždění Rady Evropy. Stanovisko konstatuje, že lustrace jsou legitimním nástrojem ochrany nového demokratického režimu, jejich úprava ale musí odpovídat standardům, které jsou vyjádřeny v mezinárodních smlouvách (Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod), soft law instru-

mentech (rezoluce Parlamentního shromáždění 1096 z roku 1996) a judikatuře Evropské soudu pro lidská práva (např. *Turek v. Slovensko*, nebo *Ždanoka v. Lotyšsko*). Stručně lze tyto standardy shrnout tak, že lustrace musejí spočívat na zásadě individuální (nikoli kolektivní) viny; smějí se aplikovat jen během časově omezeného období, kdy je jejich potřeba rozumně zdůvodnitelná; je nutno zohlednit jejich cíl, jímž je ochrana nového demokratického režimu, nikoli pomsta či trestní postih osob spojených s režimem minulým; a osobám, jichž se týkají, musejí být poskytnuty všechny záruky spravedlivého řízení (možnost obhajoby, soudní přezkum aj.).

Ukrajinský lustrační zákon se podle stanoviska Benátské komise od těchto standardů v řadě ohledů odchyluje. Problematický je především velmi široký okruh osob, na které má zákon dopadat, a to, že většina z těchto osob nemá být z veřejného života vyloučena na základě svého jednání, ale pouze proto, že v určitém, někdy časově poměrně vzdáleném období zastávaly některé, mnohdy ne příliš vlivné posty. Výhrady vzbuzuje také to, že lustrace jsou vnímány jako nástroj boje proti korupci. Ačkoli je tento boj nesporně zásluhný a na Ukrajině potřebný, stanovisko vyjadřuje pochyby o tom, do jaké míry jej lze vést právě (a jenom) prostřednictvím lustrací. Průběh lustrací nezajišťuje žádný nezávislý orgán. „Očištění“ jednotlivých úřadů by se mělo provádět decentralizovaně, na úrovni těchto úřadů, čímž vzniká riziko selektivní a účelové aplikace zákona. Ten navíc neposkytuje listrovaným standardní procesní záruky, ani je nechrání před hrozbou zveřejnění citlivých údajů.

Zástupci Ukrajiny vyjádřili během projednávání stanoviska připravenost se k zákonu, který vznikl ve značném spěchu, vrátit a upravit jej tak, aby lépe odpovídal mezinárodním standardům. Z tohoto důvodu, i proto, že při přípravě stanoviska nebylo z časových důvodů možno navštívit Ukrajinu a probrat situaci přímo na místě, bylo stanovisko nakonec přijato jako „prozatímní“. Lze tak očekávat, že se Benátská komise k tématu lustrací na Ukrajině v budoucnu vrátí. Její závěry přitom mohou mít kromě Ukrajiny samotné význam rovněž pro jiné země, ve kterých dosud (nebo nově) platí lustrační zákony. Jistě není třeba připomínat, že mezi tyto země se řadí rovněž Česká republika.

Svoboda sdružování

Druhé významné téma 101. zasedání Benátské komise tvořila svoboda sdružování. K tomuto tématu bylo přijato jedno stanovisko, jež se zabývá novelami Zákona o nevládních organizacích

Republiky Ázerbájdžán přijatými v letech 2013-2014. Stanovisko (*Opinion 787/2014*) konstatuje, že novely postavení nevládních organizací v Ázerbájdžánu dále komplikují, protože mj. zpřísňují podmínky registrace, registrovaným nevládním organizacím ukládají řadu zbytečných povinností (např. povinnost hlásit úřadům jakékoli změny v počtu členů), znemožňují jim přijímat finanční prostředky ze zahraničních zdrojů

a všechna, i drobná formální pochybení nevládních organizací sankcionují vysokými pokutami, nebo dokonce zrušením organizace. Zvláště složitá je situace poboček zahraničních nevládních organizací, jež jsou podřízeny ještě striktnějšímu dohledu. Ázerbájdžán bohužel stanovisko nijak nekomentoval a nezdá se, že by z jeho strany existovala ochota legislativu týkající se nevládního sektoru revidovat.

Banály, zdroj: Veronika Bilková

Po přijetí ázerbájdžánského stanoviska se Benátská komise ke svobodě sdružování vrátila ještě jednou, v obecnějším kontextu. V průběhu let 2012-2014 totiž vznikly, ve spolupráci s OBSE-ODIHR a s odborníky na problematiku, Směrnice ke svobodě sdružování (Study 706/2012). Směrnice jsou primárně určeny pro členy národních parlamentů, soudce a právní praktiky, kteří se zabývají úpravou postavení různých sdružení, rozhodují o jejich právech a povinnostech, nebo je zastupují v právních sporech.

Směrnice jsou rozčleněny do třech oddílů, z nichž první definuje hlavní pojmy, druhý vyčísľuje jedenáct základních principů svobody sdružování a třetí potom tyto principy podrobněji rozvádí a dokumentuje na příkladech tzv. dobré praxe. Mezi jedenáct základních principů se řadí: presumpce legality založení a působení sdružení; povinnost státu zajistit implementaci svobody sdružování; svoboda ustavení

sdružení a členství v nich; svoboda určit cíle a aktivity sdružení; rovné zacházení a nediskriminace; svoboda získávání a využívání prostředků; dobrá správa ve vztahu ke sdružením; omezení restrikcí přijímaných vůči sdružením; přiměřenost těchto restrikcí; a právo na účinný opravný prostředek při zásahu do svobody sdružování.

Závěrem

Kromě již zmíněných stanovisek (k lustracím na Ukrajině a novelám ázerbájdžánského zákona o nevládních organizacích) a Směrnic o svobodě sdružování přijala Benátská komise několik dalších stanovisek. Tři se týkaly nové legislativy Černé Hory, konkrétně zákona o právech a povinnostech soudců a zákona o úřadu prokurátora. Černá Hora dlouhodobě patří mezi neproblematické státy, jež Benátskou komisi oslovují ve snaze zajistit, že jejich zákony budou v souladu s evropskými standardy.

Zbývající dva výstupy představovaly amici curiae určené pro Ústavní soudy Gruzie a Moldávie. První ústavní soud se dotazoval, zda existují jednotné mezinárodní standardy v oblasti ochrany cti a pověsti zemřelých osob. Benátská komise dospěla k závěru, že nikoli a že státy v této oblasti disponují širokým prostorem k uvážení. Druhý ústavní soud se potýká s implementací nového protikorupčního zákona a jeho aplikací vůči soudcům. Benátská komise doporučila, aby Moldávie zákon výrazně novelizovala a při jeho využívání si počínala obezřetně.

Prosincové zasedání Benátské komise bylo důležité zejména výstupy, které byly v jeho rámci přijaty. Vedle toho se ale sluší připomenout, že zasedání náleželo hned několik primátů: šlo o první zasedání po jubilejním stém setkání; první zasedání, jež se po „exkurzi do Říma“ opět konalo v Benátkách; a – také – první zasedání v novém funkčním období českých zástupkyň. Na konci října totiž vypršel mandát, který nám Vláda ČR udělila na podzim roku 2010. Usnesením č. 1003 z 1. prosince 2014 byl ale mandát prodloužen na další čtyřleté období. Rádi bychom – já i moje zástupkyně dr. Šimáčková z Ústavního soudu ČR, která se 101. zasedání nemohla z pracovních důvodů zúčastnit – této příležitosti využily k tomu, abychom poděkovaly čtenářům Bulletinu za to, že našim zprávám o zasedáních Benátské komise věnovali v uplynulých letech pozornost, a Centru pro lidská práva a demokratizaci za to, že nám tyto zprávy umožnilo ve svém periodiku publikovat. Těšíme se, že se na těchto stránkách budeme setkávat i v budoucnu.

Veronika Bílková je zástupkyně ČR v Benátské komisi.

Benátky, zdroj: Veronika Bílková.

Aktuálne o ebrole: nad'alej biť na poplach alebo je na mieste mierny optimizmus?

Správa z ženevského briefingu WHO

Lucia Krajčovicová

Vírus, ktorý od marca 2014 sužuje prevažne krajiny západnej Afriky, si podľa posledných údajov Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) doteraz vyžiadal 6388 obetí [1]. Napriek neustálemu rastu tohto čísla, vládla v novembri na pôde WHO pomerne zmierlivá atmosféra. Riaditeľka WHO Margaret Chan so svojím tímom informovala predstaviteľov krajín o počte nakazených a opatreniach prijatých na zabránenie šírenia nákazy. Postihnuté krajiny žiadali ďalšiu finančnú pomoc (Sierra Leone dosiaľ dostala príspevky len od 21 krajín), vyspelé krajiny im ju prisľúbili (konkrétne Európska únia v celkovej výške 1 mld. eur). Chan zverejnila svoje telefónne číslo s tým, že v 80-hodinovom pracovnom týždni si určite nájde čas na prípadné podnety na zlepšenie spolupráce medzi WHO a jednotlivými krajinami. Živájucci delegáti sa rozišli domov, konferenčná sála stemnela a boj s ebolou ďalej pokračuje. Aj takto by sa dal krátko zhrnúť brífing WHO, ktorý v novembri prebehol v ženevskom sídle WHO [2].

Základné fakty

Epidémia eboly naplno prepukla v marci 2014, ale prvý prípad bol zaznamenaný už v decembri 2013. Keďže ebola má podobné príznaky ako malária, vírus si nepovšimnute žil svojím životom ešte ďalšie tri mesiace. V súčasnosti patria medzi najviac zasiahnuté krajiny Libéria, Sierra Leone a Guinea. Zatiaľ čo v prvých dvoch krajinách sa počet prípadov rapidne nezvyšuje a situácia sa stabilizovala, v Sierra Leone pretrváva ich prudký nárast. Na oblastnej úrovni je prenos nákazy vysoký v regiónoch Conakry a Macenta v Guiney, Montserrado v Libérii a v západných a severných častiach Sierra Leone. Z afrických štátov sa prípady nákazy vyskytli ešte v Mali, Nigérii a Senegale, mimo africký kontinent v Španielsku a USA.

Ako zabrániť tomu, aby sa ebola nešírila ďalej? Základom je izolácia pacientov, ďalej určenie ich sociálnych väzieb a bezpečné pochovávanie, keďže aj mŕtve telo je zdrojom nákazy. Tradičné africké praktiky pri pohreboch totiž stáli za mnohými chorými medzi ďalšími členmi rodiny, ktorí sa so zosnulým prišli rozlúčiť. Problémom však je, že s každým z týchto opatrení sa viaže množstvo praktických ťažkostí. Od nedostatku lekárskeho strediska a pohrebných tímov až po neschopnosť izolovať pacientov v centrách na liečbu eboly, keďže niektorí z nich odmietajú vyhľadať lekársku po-

Margaret Chan, Zdroj: Wiki.

moc, nakoľko by im zato hrozila ostrakizácia zo strany komunity. Nehovoriac o katastrofálnom stave zdravotníctva, nedostatku liekov a postelných lôžok.

Reakcia WHO

WHO neustále zdôrazňuje, že musí hasiť to, čo by za normálnych okolností na prvom mieste mali riešiť jednotlivé vlády. Snaží sa neakumulovať na seba všetku zodpovednosť za riešenie situácie, ale naopak delegovať ju na lokálne komunity. V spolupráci s Misiou OSN pre boj proti ebrole (UNMEER), Spojenými štátmi, Veľkou Britániou, EU, Kubou, Africkou úniou, Červeným krížom, Lekármi bez hraníc či Svetovou bankou si kladie za cieľ do 6 až 9 mesiacov zabrániť vypuknutiu epidémie v ďalších krajinách a predísť medzinárodnému šíreniu. Z hľadiska strednodobých cieľov WHO akcentuje posilnenie zdravotníckych systémov dotknutých krajín prostredníctvom navýšenia personálu, tréningu, dohľadu a komunikácie WTO s národnými štátmi, ktoré sú prijímateľmi medzinárodnej pomoci a zodpovedné za jej implementáciu.

Riaditeľka Chan posolstvo brífingu zhrnula pragmatickými slovami „*plan for the worst, hope for the best.*“ Zatiaľ sa zdá, že ani najhoršia (nezastaviteľné šírenie eboly) ani najlepšia (dostať nákazu úplne pod kontrolu) alternatíva ešte nenastali a popri vytýčených plánoch ostáva aj priestor na nádej.

Ďalšie informácie na tému eboly, epidémie všeobecne a ľudských práv nájdete v tomto čísle Bulletinu v sekcii „*Mezinárodní politika, byznys a lidská práva*“.

Zdroje:

[1] World Health Organization. 2014. *Ebola response roadmap-Situation report*. WHO. 10. december, 2014, (<http://www.who.int/csr/disease/ebola/situation-reports/en/?m=20141210>).

[2] Brífing bol určený pre predstaviteľov stálych misií pri OSN. Autorka sa ho zúčastnila vďaka stáži na Stálej misii Slovenskej republiky.

Aktuální otázky stíhání zločinů podle mezinárodního práva diskutovány experty na mezinárodní konferenci v Brně

Petra Lehotská, Linda Janků

Koncem listopadu 2014 se v Brně v prostorách Kanceláře veřejného ochránce práv za spolupráce Právnické fakulty Masarykovy univerzity a Centra pro lidská práva a demokratizaci uskutečnila vskutku jedinečná mezinárodní konference *International and National Prosecution of International Crimes: Failures, Challenges and Prospects*.

Hosty byli profesori Anël Boshoff a Ryszard Piotrowicz z University of Aberystwyth, soudkyně komory válečných zločinů u Soudu v Bosně a Hercegovině Melika Murtezić a profesor Jean Allain z Queen's University v Belfastu; konferenci moderovala Kateřina Uhlířová z Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Neméně zajímavé bylo i složení publika. Účastníci konference pocházeli z nejrozličnějších zemí světa, například z USA, Austrálie nebo Chorvatska. V příspěvcích i v následné diskusi tak byla prezentována celá škála rozličných pohledů na problematiku zločinů podle mezinárodního práva.

Stíhání tzv. gener based crimes

Konferenci zahájila Anël Boshoff s příspěvkem na téma *Advances in International Jurisprudence on Gender Violence: Does It Make a Difference “Back Home”?* Příspěvek byl zaměřen na velice specifickou část zločinů podle mezinárodního práva, na tzv. zločiny na základě pohlaví (gender based crimes), které mohou naplnit skutkovou podstatu válečných zločinů nebo zločinů proti lidskosti.

Výchozí tezí příspěvku bylo tvrzení, že existuje kauzální vztah mezi efektivitou stíhání zločinů na základě pohlaví před mezinárodními trestními soudy a mírou výskytu sexuálních trestních činů v dotčených post-konfliktních zemích. Jinými slovy, čím efektivněji jsou pachatelé těchto zločinů stíháni před mezinárodními trestními soudy, tím nižší by měla být četnost výskytu sexuálních zločinů v zemích, které byly v minulosti postiženy ozbrojeným konfliktem.

Profesorka Boshoff výstižně poznamenala, že dlouhou dobu neexistovala skutková podstata, podle které by bylo na mezinárodní úrovni možné stíhat systematické používání sexuálního násilí jako prostředku boje. Situace se začala měnit až s přijetím statutů Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR). Doposud nejprogre-

sivnější úprava zločinů na základě pohlaví je obsažena v ustanoveních článku 7 odst. 1 písm. b) a článku 8 odst. 2 písm. e) bodu vi Statutu Mezinárodního trestního soudu (Římský statut).

Podle A. Boshoff však existuje propastný rozdíl mezi progresivní úpravou obsaženou v Římském statutu a skutečnou praxí Mezinárodního trestního soudu (MTS). Za více než 12 let činnosti tohoto soudu nebyla ani jediná osoba odsouzena za systematické používání sexuálního násilí jako prostředku boje.

Případ Thomase Lubangy Dyilo byl prvním významným testem odhodlanosti MTS stíhat zločiny na základě pohlaví. Žádná obvinění ze zločinů na základě pohlaví však proti němu nebyla vznesena, a to navzdory šokujícím zprávám o páchání sexuálního násilí na ženách v Demokratické republice Kongo v průběhu konfliktu. Případ Germaina Katangy zašel o krůček dál, když vyšetřovací senát MTS posuzoval obvinění i z těchto zločinů. Tato obvinění však byla později stáhnuta.

Průlomovým rozhodnutím se může v blízké budoucnosti stát rozhodnutí ve věci Jean-Pierre Bemba Gombo. Dne 13. listopadu 2014 byly v případě předneseny závěrečné řeči a MTS v současnosti rozhoduje o tom, zda bude obžalovaný uznán vinným mimo jiné rovněž ze spáchání válečných zločinů dle článku 8 odst. 2 písm. e) bodu vi Římského statutu (znásilňování).

Vhled do stíhání zločinů z jugoslávské války na národní úrovni

Dalším řečníkem byla soudkyně Melika Murtezić. Její příspěvek na téma *Prosecution of War Crimes: Role and Practice of the Court of Bosnia and Herzegovina* byl zajímavým exkurzem do historie, vnitřní struktury a rozhodovací činnosti Komory pro válečné zločiny u Soudu Bosny a Hercegoviny (dále též “Komora”). Soud je vnitřně členěn na tři sekce – občanskoprávní, trestní a odvolací. Do trestní sekce soudu je pak organizačně zařazena též Komora pro válečné zločiny. Do její jurisdikce patří souzení osob obviněných z válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, genocidy a porušení humanitárního práva, spáchaných v průběhu války v Jugoslávii v devadesátých letech.

Z vymezení jurisdikce Komory hned na první pohled vyplývá, že se nutně překrývá s jurisdikcí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii. Nabízí se tedy otázka, jaký je mezi těmito soudními orgány vztah? Jde o vztah souběžné jurisdikce, avšak s tou modifikací, že Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii může za vymezených podmínek převzít případ od soudu vnitrostátního (čl. 9 Statutu

ICTY). Mezi Komorou a haagským trestním tribunálem tedy probíhá úzká spolupráce.

Soudkyně Murtezić se po úvodním představení organizace a činnosti Komory dále zaměřila na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve věci *Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině* (stížnosti č. 2312/08 a č. 34179/08) z roku 2013. Příklad se týkal legality retroaktivní aplikace trestních zákonů před Komorou pro válečné zločiny, jež v určitých případech vedla k uložení výrazně vyšších trestních sankcí, než připouštělo právo účinné v době spáchání daných zločinů. Stěžovatelé před ESLP argumentovali porušením zásad *nullum crimem, nulla poena sine lege* a *lex mitior*. Soud nakonec shledal porušení čl. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Pro Komoru představoval tento rozsudek ESLP výrazný zásah do její dosavadní rozhodovací činnosti. V návaznosti na něj pak bylo následně zvráceno několik rozsudků Komory, včetně jednoho týkajícího se odsouzení za genocidu. Dalším důsledkem rozhodnutí ESLP je povinnost Komory aplikovat jugoslávský trestní zákoník platný v čase války v Jugoslávii,

a to i za situace, když stanovuje výrazně nižší trestní sazby.

Závěrem příspěvku tak soudkyně Murtezić přiblížila obecnou rovinu tohoto problému stíhání zločinů podle mezinárodního práva na národní úrovni. V rámci post-konfliktní rekonstrukce často dochází k výrazným změnám právní úpravy, přičemž některé ze skutků spáchaných v předcházejícím období, jež mají být stíhány, byly spáchány za výrazně odlišné trestněprávní úpravy (jež je nečinila trestnými, případně stanovila odlišné tresty). Příklad sarajevské Komory tak představuje instruktivní případovou studii poukazující na úskalí, jež mohou tyto okolnosti v praxi snah o stíhání zločinů na národní úrovni přinést.

Obchod s lidmi jako moderní otroctví a otroctví jako „znovuobjevený“ zločin?

Odpolední část konference zahájil **Ryszard Piotrowicz** s příspěvkem *Duress, Mitigation and Immunity: International Criminal Law and Human Trafficking*. První část příspěvku se věnovala teoretickému vymezení obchodování s lidmi. Profesor Piotrowicz

Budova Kanceláře veřejných ochránců práv. Zdroj: www.ochrance.cz.

silně zdůrazňoval, že chápání obchodování s lidmi jako porušení jejich lidských práv je (v drtivé většině případů) chybné a vede k nespočetným praktickým problémům. Angloamerická koncepce lidských práv, z níž přitom vycházel, totiž vylučuje, aby k zásahu do lidských práv došlo ze strany jiného subjektu než státu; tj. neuplatňuje se koncepce horizontálního působení lidských práv. Je proto stěžejně představitelné, aby jednání jedné soukromé osoby (obchodníka s lidmi) vedlo k porušení lidských práv druhé soukromé osoby (oběti obchodování s lidmi).

Jelikož obchodníci s lidmi jsou soukromé osoby, ne stát, vede to profesora Piotrowicze k závěru, že se jedná o zločin soukromé osoby, nikoli o porušení lidských práv oběti. Obchodování s lidmi by bylo možné vnímat jako porušení lidských práv oběti obchodování jenom za předpokladu, že by se na obchodování přímo podílel stát, resp. nebyl by schopen či ochoten tuto činnost vyšetřovat a stíhat.

V další části byla pozornost věnována problematice sekundární viktimizace obětí obchodování s lidmi. Profesor Piotrowicz zdůraznil nezbytnost šetřit práva obětí obchodu s lidmi v rámci následných vyšetřování a správních či trestních řízení, jež jsou s těmito často vysoce traumatizovanými osobami vedena. Nedostatečně profesionální přístup či opakované výsledky v rámci různých řízení různými složkami státní správy, způsobené nedostatečnou koordinací a sdílením informací, vystavují tyto osoby opakované traumatizaci z prožitých událostí.

Příspěvek se rovněž dotkl tzv. principu vyloučení trestního postihu (non-punishment) obětí obchodu s lidmi. V části případů se samy oběti obchodu s lidmi dopouštějí páchaní trestné činnosti, ať už přímo z donucení svými vykořisťovateli, nebo následkem situace, v níž se jako obchodované osoby ocitly. Mezi účastníky konference se tak rozvinula zajímavá debata o okolnostech, za nichž je možno v různých právních systémech a okolnostech přistoupit k vyloučení odpovědnosti osoby za spáchání trestného činu, pokud k němu byla donucena. Jako jedna z otázek, na kterou doposud nelze v praxi nalézt jasnou odpověď, byla diskutována situace, kdy se oběť obchodu s lidmi dopustí vraždy vykořisťovatele, aby uprchla a dostala se na svobodu.

Konference byla uzavřena příspěvkem na téma *Challenges to Prosecuting the Crime of Enslavement*, jenž přednesl **Jean Allain**. Klíčovým bodem příspěvku bylo vymezení samotného pojmu *otroctví* (slavery) a *zotročování* (enslavement), jež představuje nezbytný první krok k možnému dalšímu postihu tohoto jednání.

Otroctví bylo v minulosti definováno jako vlastnictví jiné osoby. Tato však definice již není s to postihnout nespočetné množství “novějších” forem otroctví, které existují. Neexistence přesné, výstižné a moderní definice otroctví a zotročování má proto nedozírné důsledky pro (ne)možnost trestně stíhat a sankcionovat osoby, které se *de facto* dopouštějí zotročování jiné osoby.

Za účelem odstranění tohoto nedostatku tak před několika lety vznikla pracovní skupina složená z odborníků z oblasti mezinárodního a majetkového práva. Na její činnosti se podílel i Jean Allain, a mohl tak účastníkům konference přiblížit její působení a obsahovou náplň v ní vedených diskuzí. Zdůraznil benefity a inovaci plynoucí z mezioborové spolupráce odborníků z obou jmenovaných oblastí práva, jež mohou společně významně obohatit výzkum problematiky zotročování a otroctví. V něm je totiž i nadále jedním z klíčových prvků moment vlastnictví, resp. držby ve smyslu dispozice a kontroly nad věcí (osobou), tedy instituty, s nimiž typicky pracuje majetkové právo.

Výsledkem činnosti této skupiny bylo v roce 2012 vytvoření tzv. *Bellagio-Harvard Guidelines on the Legal Parameters of Slavery*. Otroctví je v něm vymezeno jako „status nebo stav osoby, nad kterou je vykonávána alespoň jedna z pravomocí charakteristických pro vlastnické právo.“ Nově vytvořenou definici otroctví pak využil například *Global Slavery Index* nebo waleský *Modern Slavery Bill*. Profesor Allain tak příspěvek zakončil v optimistickém očekávání ohledně nadcházejícího posunu do další roviny vymezení a praktického stíhání těchto zločinů.

Závěrem

Mezinárodní konference přivedla do Brna několik předních mezinárodních odborníků na různé oblasti mezinárodního trestního práva. Vytvořila tak podmínky pro velmi obohacující a zajímavou diskuzi nad některými aktuálními otázkami současné praxe a perspektiv budoucího vývoje stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Desítky účastníků konference tak měly možnost v živé diskuzi po každém z přednesených příspěvků aktivně přispět k inspirativnímu setkání osobností z akademického prostředí, mezinárodní praxe i studentů různých národností, jež spojuje zájem o tuto velmi progresivně se rozvíjející, byť stále poněkud křehkou a komplikovanou oblast mezinárodního práva.

Konference se uskutečnila v rámci projektu Právo do praxe, praxe do práva – partnerství pro užší sepětí výzkumu a v praxi, jež Právnická fakulta MU realizuje v letech 2013 až 2014 za finanční podpory OPVK.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Čierny deň pre medzinárodnú trestnú justíciu

Katarína Hukelová

Úrad prokurátora Medzinárodného trestného súdu (MTS) vydal 5. decembra 2014 stanovisko, ktorým oznámil späťvzatie obvinení voči keňskému prezidentovi Uhuru Kenyattovi zo spáchania zločinov proti ľudskosti. Celé medzinárodné spoločenstvo s napätím sledovalo, ako MTS zvládne historicky prvý prípad, keď pred súdom stál najvyšší predstaviteľ štátu obvinený zo zločinov podľa medzinárodného práva. Z viacerých dôvodov sa však tímu prokurátorov MTS na čele s Fatou Bensouda nepodarilo získať dôkazy preukazujúce vinu Uhuru Kenyattu nad všetky pochybnosti.

Uhuru Kenyatta vstúpil na keňskú politickú scénu v roku 1997 ako zástupca vládnej strany Kenya African National Union (KANU) vo svojom rodnom meste. V roku 2005 už bol národným predsedom KANU, pričom neskôr sa stal zástupcom predsedu vlády, ministrom obchodu a ministrom financií. V marci 2013, napriek už existujúcim obvineniam zo strany MTS, bol zvolený za v poradí štvrtého prezidenta Kene. Uhuru Kenyatta sa považuje za jedného z najbohatších ľudí na celom africkom kontinente.

V marci 2010 MTS schválil žiadosť vtedajšieho hlavného prokurátora Luisa Morena Ocampo na začatie vyšetrovania zločinov proti ľudskosti spáchaných v Keni po prezidentských voľbách koncom roka 2007 a začiatkom roka 2008. Zločinov proti ľudskosti sa mal dopustiť aj Kenyatta, keď spolu s politicko-náboženskou organizáciou Mungiki naplánovali a uskutočnili rozsiahle a systematické útoky na príslušníkov

iných kmeňov ako je kmeň Kikuyu, z ktorého sám Kenyatta pochádza. Odhaduje sa, že počas povolebných násilností zahynulo viac ako 1 300 ľudí.

O rok neskôr, v marci 2011, bol Kenyatta predvolaný, aby predstúpil pred MTS a následne v apríli toho istého roku sa uskutočnilo úvodné vypočúvanie. Úrad prokurátora mal od začiatku prípadu obrovské problémy so zabezpečením dôkazov. Množstvo svedkov obžaloby zomrelo, zmizlo alebo bolo zastrašených a zmenili svoje výpovede prípadne popreli svoje pôvodné výpovede, ktoré poskytli vyšetrovateľom MTS.

Úrad prokurátora taktiež v septembri 2014 opätovne požiadal MTS o odročenie prípadu dovtedy, kým vláda Kene neposkytne úradu prokurátora záznamy, ktoré by preukázali, že organizácia Mungiki a iné, ktoré rozpútali násilie po voľbách koncom roka 2007 a začiatkom roka 2008, boli dotované Uhuru Kenyattom. Tieto záznamy keňská vláda MTS neposkytla. Fatou Bensouda teda nemala inú možnosť ako informovať MTS o skutočnosti, že úrad prokurátora nedisponuje dostatočne silnými dôkazmi preukazujúcimi vinu prezidenta Kenyattu o spáchaní zločinov proti ľudskosti.

MTS poskytol úradu prokurátora lehotu jeden týždeň, aby zvážil, či bude pokračovať v procese proti Kenyattovi, alebo zoberie obvinenie späť. Fatou Bensouda 5. decembra 2014 oznámila, že sťahuje obvinenia voči Uhuru Kenyattovi. Stiahnutie obvinení však neznamena, že Kenyatta je oslobodený, ako to požadovali jeho advokáti. Ak by úrad prokurátora získal nové dôkazy preukazujúce vinu Kenyattu, môžu byť obvinenia voči nemu opäť obnovené.

V prípade, že by však bol Kenyatta oslobodený, v budúcnosti by už opäť nemohol byť zo spáchania spomínaných zločinov proti ľudskosti obvinený. Vzhľadom na situáciu, Fatou Bensouda so svojim tímom teda predsa len dosiahli aspoň malé víťazstvo.

Uhuru Kenyatta je vôbec prvou úradujúcou hlavou štátu, ktorá sa zúčastnila konania pred MTS. Kenyattov prípad mohol byť signálom a dôkazom toho, že bez ohľadu na moc a postavenie aj predstavitelia štátu alebo vlády, ak spáchajú zločin podľa medzinárodného práva, môžu byť obvinení, súdení a nakoniec aj odsúdení Medzinárodným trestným súdom. Na takýto dôkaz si však medzinárodné spoločenstvo bude musieť ešte počkať.

Zdroje:

International Criminal Court, Notice of withdrawal of the charges against Uhuru Muigai Kenyatta, 5. december 2014, ICC-01/09-02/11-986

(<http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1879204.pdf>).

Bowcott, Owen. 2014. „Kenya's Uhuru Kenyatta becomes first head of state to appear before ICC“. Theguardian.com. 8th October 2014

(<http://www.theguardian.com/world/2014/oct/08/kenya-uhuru-kenyatta-head-of-state-icc-hague>).

Mugera, Solomon. 2014. „Uhuru Kenyatta: Kenyan president in profile“. bbc.com. 5th December 2014

(<http://www.bbc.com/news/world-africa-21544245>).

Pflanz, Mike. 2014. „Uhuru Kenyatta's ICC prosecution close to collapse as lawyers demand acquittal“. Telegraph.co.uk. 8th October 2014

(<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/kenya/11149256/Uhuru-Kenyattas-ICC-prosecution-close-to-collapse-as-lawyers-demand-acquittal.html>).

Volby v Keni, december 2007, autor: Janschniter, zdroj: www.flickr.com.

Somálští piráti mají být odškodněni za omezení osobní svobody ze strany Francie

Kateřina Studecká

Evropský soud pro lidská práva (ESLP) na začátku prosince 2014 rozšířil svou judikaturu týkající se výkladu čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Úmluva), a to vydáním dvou rozsudků v případech *Ali Samatar a další proti Francii* a *Hassan a další proti Francii*. Tyto dva případy se týkaly celkem devíti Somálců, kteří unesli loď plující pod francouzskou vlajkou u somálského pobřeží, následně byli zatčeni francouzskou armádou a přepraveni do Francie, kde byli vzati do vazby a poté stíháni pro trestný čin pirátství. Případy nejsou zcela identické, ale v obou bylo shledáno, že došlo k porušení Úmluvy a stěžovatelům bylo přiznáno odškodnění.

Únos loď *Ponant* a její třicetičlenné posádky – případ *Ali Samatar*

V případě *Ali Samatar a další proti Francii* vystupovalo šest mužů narozených v rozpětí let 1962 až 1987, kteří v dubnu roku 2008 mezi pobřežími Jemenu a Somálska přepadli ve skupině asi 12 osob loď „*Ponant*“ plující pod francouzskou vlajkou, zajali třicetičlennou posádku (mezi nimi se nacházelo asi 20 Francouzů) a odpluli s lodí směrem k somálskému pobřeží. Dvě hodiny poté zahájil francouzský premiér plán „*Pirat-mer*“ (Pirát-moře), kterým zmobilizoval všechny dostupné prostředky v oblasti, a velení bylo svěřeno zásahové jednotce francouzské námořní pěchoty. Následující den doručila přechodná federální vláda Somálska (PFVS) Francii diplomatickou nótu, v níž zmocnila francouzské námořnictvo ke vstupu do teritoriálních vod Somálska a k přiměřenému použití síly a uznala, že pro účely této operace požívají příslušníci francouzských ozbrojených sil soudní i exekuční imunity.

Dne 11. dubna 2008 propustili únoscí všechny zajatce výměnou za výkupné ve výši 2 150 000 amerických dolarů, avšak ještě ten den bylo zadrženo šest z asi dvanácti útočníků. Těchto šest osob bylo drženo pod kontrolou francouzských ozbrojených sil do 15. dubna, kdy PFVS souhlasila s jejich převozem do Francie [1]. Letadlo, které zadržené osoby přepravovalo, přistálo ve Francii 16. dubna brzy ráno a před vyšetřujícího soudce byli podezřelí předvedeni ráno 18. dubna.

Stěžovatelé se nejprve v říjnu 2008 obrátili na Odvolací soud v Paříži (Cour d'appel de Paris), kde tvrdi-

li, že celý proces byl proveden v rozporu s právními předpisy, zejména s odkazem na čl. 5 Úmluvy [2], a žádali, aby byl prohlášen za nicotný. Tento soud návrhu nevyhověl a v dubnu 2009 rozhodl, že proces proběhl v pořádku. Prohlásil, že s ohledem na okolnosti případu nebyla doba zadržení stěžovatelů nepřiměřeně dlouhá. Navíc dle názoru soudu se stěžovatelé dostali do právní sféry francouzských orgánů až 15. dubna odpoledne, kdy bylo rozhodnuto o jejich transportu do Francie, a tak nemohlo dojít k překročení standardní doby zadržení. Příklad se dále dostal ke Kasačnímu soudu (Cour de cassation), který se ztotožnil s argumentací soudu odvolacího a dodal, že doba, po kterou se čekalo na souhlas somálských orgánů s transportem zadržených osob, nemůže být přičítána k tíži orgánů francouzských.

V červnu 2012 vydal Porotní soud v Paříži (Cour d'assises de Paris) rozsudek, kterým zprostil viny dva z obžalovaných (Abdurahmana Ali Samatara a Abdulqadera Guleda Saída) a další čtyři odsoudil ke čtyřem až deseti letům vězení za spáchání trestných činů braní rukojmí, zločinného spolčení a krádeže. Oba muži, kteří byli zproštěni viny, podali návrh na náhradu škody, kterou utrpěli umístěním do vazby od dubna 2008 do června 2012. Náhrada škody byla každému z nich přiznána ve výši 120 tisíc euro za psychickou újmu [3], 10 tisíc euro jako částku přiznanou podle čl. 700 francouzského občanského soudního řádu a 1 500 euro za újmu fyzickou.

Únos francouzské jachty – případ Hassan

V září 2008 poblíž somálského pobřeží přepadli tři muži francouzskou jachtu „Carré d'As“ a nařídili posádce, kterou představoval francouzský pár, aby změnila kurs směrem k dalším lodím. Následně asi deset dalších mužů nastoupilo na palubu a odpluli s jachtou na pobřeží. Posádka byla oloupena a držena jako rukojmí, za jejich propuštění požadovali somálští piráti výkupné ve výši 2 milionů amerických dolarů. O tři dny později se k místu únosců dostalo francouzské námořnictvo, které naplánovalo záchrannou misi, jež proběhla 16. září v noci.

Jako právní základ pro uskutečnění této mise posloužila Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1816 (2008) z června 2008, která podle kapitoly VII Charty OSN a se souhlasem Somálska odsoudila činy pirátství a ozbrojené loupeže vůči lodím v teritoriálních vodách a na volném moři u somálského pobřeží. Dále rezoluce umožnila státům, které spolupracují s PFVS v boji proti pirátství, po dobu šesti měsíců vstupovat do teritoriálních vod Somálska a používat v těchto vodách všechny nutné prostředky k potlačení pirátství a ozbrojených loupeží.

Účastnice Shromáždění za obnovení rozumu a nebo strachu ve Washingtonu. Zdroj: Dale Sundstrom, www.hickr.com

Během záchranné mise bylo zadrženo šest osob (včetně tří stěžovatelů), které byly drženy pod vojenskou stráž na lodi francouzského námořnictva do 22. září. Po udělení souhlasu s transportem těchto osob do Francie za účelem trestního stíhání bylo vypraveno vojenské letadlo, které podezřelé dopravilo na francouzskou půdu 23. září. Před vyšetřujícího soudce se tři stěžovatelé dostali 25. září večer.

V březnu 2009 se šest obžalovaných obrátilo na odvolací soud s žádostí o zrušení vazby, kdy akty vedoucí k jejímu nařízení (zatčení a následné zadržení) měly být provedeny nezákonně a v rozporu s čl. 5 odst. 1 a 3 Úmluvy. Soud žádost zamítl a uvedl, že veškeré zákonné předpoklady pro zatčení a zadržení byly naplněny a francouzské ozbrojené síly jednaly v souladu s cíli stanovenými Rezolucí č. 1816 (2008).

Jeden ze stěžovatelů (Abdulhai Guelleh Ahmed) byl v roce 2011 zproštěn viny (toto rozhodnutí bylo potvrzeno odvolacím soudem v roce 2013) a ostatní dva stěžovatelé byli odsouzeni k šesti a sedmi letům vězení (taktéž potvrzeno odvolacím soudem v roce 2013).

Článek 5 Úmluvy pod drobnohledem

Stěžovatelé se tedy obrátili na Evropský soud pro lidská práva, který shledal, že stížnosti jsou přijatelné, a zabýval se dále údajným porušením čl. 5 Úmluvy, jenž zakotvuje právo na svobodu a osobní bezpečnost, ze strany Francie. V případě Ali Samatar bylo před ESLP namítáno především porušení čl. 5 odst. 3 a 4 Úmluvy, v případě Hassan bylo nadto tvrzeno porušení čl. 5 odst. 1 a 2 Úmluvy.

K údajnému porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy

Porušení prvního odstavce čl. 5 Úmluvy bylo namítáno pouze v případě Hassan. Stěžovatelé tvrdili, že byli zbaveni svobody bez právního důvodu a v rozporu s podmínkami stanovenými Úmluvou. ESLP ve své argumentaci uvedl, že právní důvod pro zbavení stěžovatelů svobody v době jejich zatčení existoval a představovala jej Rezoluce č. 1816 (2008), která Francii opravňovala k vstupu do teritoriálních vod Somálska a použití nutných prostředků k potlačení pirátství a ozbrojených loupeží v těchto vodách.

Soud však dále uvedl, že k naplnění požadavku legality obsaženého v čl. 5 odst. 1 Úmluvy [4] je třeba také zkoumat kvalitu zákona, který zavádí možnost svobody omezit. Je třeba zjistit, zda je možnost omezení svobody v zákoně jasně definována a zda je aplikace takového opatření předvídatelná. Požadavek předvídatelnosti byl dle ESLP naplněn. Vzhledem k existenci Rezoluce č. 1816 (2008) mohli stěžovatelé počítat s tím, že svými činy riskují zatčení a zadržení francouzskými jednotkami.

Soud však také konstatoval, že francouzský právní řád aplikovatelný v době zadržení stěžovatelů neobsahoval jediné ustanovení týkající se činů pirátství na volném moři a nedefinoval podmínky pro omezení svobody související s pácháním takových činů. Nezbyvalo než dovodit, že francouzský právní systém účinný v roce 2008 neposkytoval dostatečnou ochranu proti arbitrárním zásahům do práva na osobní svobodu.

K údajnému porušení čl. 5 odst. 3

Toto ustanovení má mj. zajistit, aby každý, kdo je zatčen v souladu s čl. 5 odst. 1 Úmluvy, byl před-

veden ihned před soudce. V případě Ali Samatar byli stěžovatelé zadrženi 4 dny a 20 hodin, v případě Hassan asi 6 dní a 16 hodin. Z toho posledních 48 hodin byli zadrženi již na území Francie. ESLP uznal, že delší doba strávená v zadržení do příjezdu na území Francie byla ospravedlněna naprosto výjimečnými okolnostmi případů. Není pochyb, že v situaci, kdy bylo nutné počkat na formální souhlas somálských orgánů s transportem a potýkat se s těžkostmi, které souvisí s organizací podobných operací v tomto regionu, byla délka doby do příjezdu na francouzské území akceptovatelná.

Soud však nenalezl argument, který by ospravedlňoval dodatečnou lhůtu 48 hodin po příjezdu, během níž zůstávali stěžovatelé v zadržení. Argument Francie, že tato doba byla nutná pro přípravu vyšetřování, ESLP odmítl s tím, že doba dvou až tří dní akceptovatelná podle judikatury Soudu v podobných případech [5] nebyla vytvořena proto, aby poskytla orgánům veřejné moci dodatečný čas pro zintenzívnění vyšetřování.

Vzhledem k tomu, že od prvotního rozhodnutí francouzských orgánů do situace zasáhnout do přemístění podezřelých osob na území Francie uběhlo v případě Ali Samatar 11 dní a v případě Hassan alespoň 18 dní, bylo shledáno, že francouzské orgány měly dostatek času se za tuto dobu připravit na příjezd stěžovatelů, aby tito mohli být ihned předvedeni před vyšetřujícího soudce. Soud tedy došel k závěru, že v obou případech došlo k porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy.

K údajnému porušení čl. 5 odst. 2 a 4 Úmluvy

Co se týče tvrzeného porušení čl. 5 odst. 2 v případě Hassan, tímto návrhem se ESLP nezabýval, protože jej stěžovatelé nepředložili v argumentaci před Kasačním soudem a nebyly tak vyčerpány všechny vnitrostátní prostředky nápravy podle čl. 35 odst. 1 Úmluvy.

Stěžovatelé v obou případech také tvrdili porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy. V tomto ohledu však bylo shledáno, že zbavením svobody předtím, než byli stěžovatelé předvedeni před zákonného soudce, se Soud zabýval již u porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy. Požadavky na odst. 3 jsou dle ESLP přísnější, co se týče kritéria rychlosti, a tak není nutné se případným porušením tohoto ustanovení zabývat.

Nadporučík zvláštní jednotka zřízená pro potlačení pirátství zatýká osoby podezřelé z pirátství. Zdroj: Mass Communication Specialist 2nd Class Jason R., www.flickr.com.

Odškodnění pirátům? *Mon dieu, non!*

ESLP tedy vzhledem k porušení čl. 5 odst. 1 (případ Hassan) a čl. 5 odst. 3 (v obou případech) přiznal každému ze stěžovatelů odškodnění ve výši 5 tisíc euro (případ Hassan) a 2 tisíce euro (případ Ali Samatar) za nepeněžitou újmu a také náhradu nákladů řízení.

Rozsudek okamžitě vyvolal rozruch v celosvětových médiích, například článek v Daily Mail několikrát za sebou zdůrazňuje, že náhrada škody se bude vyplácet „PIRÁTŮM“, protože armáda si měla o 48 hodin více pospíšet. Článek na stránkách periodika France 24 se pohoršuje nad tím, že Francie má zaplatit tisíce euro pirátům, protože „prý porušila jejich práva“. Zajímavý názor prezentuje také předseda britského konzervativního think tanku Bow Group Ben Harris-Quinney, který uvádí, že tento rozsudek vznáší otázku, zda je vůbec ESLP validním orgánem, který by měl být součástí soudního systému, a že právě teď přichází doba k vystoupení Velké Británie ze struktur ESLP.

Je zajímavé, že v těchto člancích a rozhovorech je poněkud opomíjen fakt, že někteří ze stěžovatelů, kterým bylo odškodnění přiznáno, byli v samotném trestněprávním řízení zproštěni viny. To sice nic nemění na tom, že i u těch, kteří viny zproštění nebyli, došlo k porušení práv zaručených Úmluvou, ale v očích těchto kritiků by to mohlo rozhořčení nad rozsudky trochu zmírňovat. Nebo že by snad někteří komentátoři předmětné rozsudky nečetli? Vzhledem k tomu, že jsou dostupné pouze ve francouzském jazyce, je to dobře možné, to by však neospravedlňovalo zatrpkllost, s jakou vynáší tato média soudy nad výsledkem případů. Přesto je s podivem, jakou kontroverzi vyvolala tato dvě rozhodnutí vzhledem k tomu, že stejnou částku 5 tisíc euro přiznal ESLP stěžovatelům ve velmi podobném případě Vassis a další proti Francii [6] v červnu 2013. Bylo tak nepravděpodobné, že se ESLP odchýlí od své dřívější (a poměrně nedávné) argumentace.

Poznámky:

[1] Později si PFVS vyhradila právo být přítomna soudnímu procesu prostřednictvím právního zastoupení.

[2] Čl. 5 Úmluvy zakotvuje právo na svobodu a osobní bezpečnost. Stěžovatelé v obou případech tvrdili, že byli neoprávněně zbaveni osobní svobody a nebyl dán žádný z případů, který takové omezení opravňuje (např. zákonné uvěznění po odsouzení soudem, zákonné zatčení za účelem předvedení před příslušný soudní orgán atd.), a tak byl porušen čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Nadto tvrdili, že byl porušen čl. 5 odst. 3 Úmluvy (stanoví, že každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s výše zmíněným čl. 5 odst. 1 Úmluvy, musí být ihned předveden před soudce) a čl. 5 odst. 4 Úmluvy (každý, kdo byl zbaven svobody má právo

Zpráva o unesení lodi Pontant. Zdroj: RubyGoes, www.flickr.com

podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a případně nařídil propuštění).

[3] U Abdulqadera Guleda Saida není jisté, jak vysoká byla částka přiznaná za psychickou újmu, protože tuto informaci Evropskému soudu pro lidská práva nikdy nespecifikoval.

[4] Požadavkem legality je myšlena možnost omezit osobní svobodu vždy jen na základě zákona.

[5] Jedná se např. o případy *McKay proti Velké Británii*, *Oral a Atabay proti Turecku* a *Vassis a další proti Francii*. ESLP v rozsudku případu Hassan uvádí, že maximální doba, po kterou je zadržení akceptovatelné jsou 4 dny od zatčení, a doba delší musí být ospravedlněna opravdu výjimečnými okolnostmi. Existenci takových okolností ale Soud spatřuje pouze do doby transportu na území Francie.

[6] Případ *Vassis a další proti Francii* se týkal překupníků drog, kteří byli na volném moři zatčeni francouzskými ozbrojenými silami a poté po 18 dní drženi pod dohledem během transportu do Francie. Po příjezdu do Francie byli zadrženi dalších 48 hodin a až poté předvedeni před vyšetřujícího soudce. ESLP seznal, že došlo k porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy a v odůvodnění použil stejné argumenty jako v případech somálských pirátů.

Zdroje:

Affaire Ali Samatar et autres c. France. Evropský soud pro lidská práva, 4. prosince 2014.

Affaire Hassan et autres c. France. Evropský soud pro lidská práva, 4. prosince 2014.

Rights court orders France to pay thousands to Somali pirates. France 24, 6. prosince 2014. (<http://www.france24.com/en/20141204-eu-strasbourg-court-orders-france-pay-somali-pirates-thousands-compensation/>).

Sara Malm, *France ordered to pay compensation to PIRATES: Farce as European Court says convicted Somalis were 'detained 48 hours too long'*. MailOnline, 4. prosince 2014. (<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2860707/European-court-chides-France-Somali-pirate-arrests.html>).

'Should UK be part of ECHR after Somali pirates ruling?'. RT.com, 6. prosince 2014. (<http://rt.com/op-edge/212079-europe-court-human-rights-uk/>).

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Právo byť zabudnutý: čo ukázala doterajšia prax

Lucia Krajčovicová

Uplynulo už viac ako pol roka od okamihu, keď Súdny dvor Európskej únie (ďalej SDEU) vydal rozsudok v prípade C-131/12 *Google v. AEPD a Mario Costeja González*, v ktorom do právneho priestoru EU nadobro vniesol právo byť zabudnutý. SDEU svojím rozhodnutím umožnil jednotlivcom požadovať od Google (a de facto aj od Yahoo, Bing a ostatných vyhľadávačov) vymazanie ich mena z výsledkov vyhľadávania v prípade, že dáta s ním spojené sú irelevantné, nepresné, neaktuálne alebo zasahujú do súkromia. Je nutné podotknúť, že vymazanie referencie sa netýka obsahu pôvodného zdroja a zatiaľ platí len na stránkach Google s doménou krajín EU. Zatiaľ. Postupne totiž pribúdajú hlasy volajúce po rozšírení tejto možnosti aj na Google.com.

Google v akcii

Keďže rozsudok presne nešpecifikuje, akým spôsobom by mal Google narábať s požiadavkami na vymazanie, musel si Google poradiť sám. Pre žiadosť o zmenu údajov vytvoril formulár, v ktorom je nevyhnutné zadať krajinu, pod ktorej zákony žiadosť spadá, meno a e-mail, odkaz na URL adresu, ktorej zmazanie si dotýčny praje a nahrať kópiu dokumentu potvrdzujúceho jeho totožnosť. Samozrejme netreba zabudnúť žiadosť poriadne zdôvodniť. To, či bude požiadavke vyhovie, posudzuje Google prípad od prípadu. Zvažuje pri tom, či sa jedná o verejnú alebo súkromnú osobu, či je uvedená URL adresa dôveryhodná, či informácie publikoval priamo žiadateľ a či sa týkajú politických prejavov a kriminálnych obvinení. [2]

Od mája do novembra 2014 Google dostal 174 226 žiadostí s celkovým počtom 602 479 URL adries. 41,5 % z nich bolo z výsledkov vyhľadávania odstránených. Najviac žiadostí pochádza z Francúzska (34 632), Nemecka (29 528) a Veľkej Británie (22 467). [3] Predmetom žiadostí o zmazanie sú napríklad zmienky o napadnutiach, podvodoch, zatknutiach za pedofiliu či násilie. Google však odmieta odstraňovať odkazy na politikov alebo celebrity, nakoľko sú to verejné osoby. Keď nedávno jeden autor požadoval vymazať link odkazujúci na jeho dielo, Google mu nevyhovelo, nakoľko k zverejneniu došlo nedávno a inicioval ho sám autor.

Počítačový gigant, ktorému na európskom trhu s vyhľadávaním patrí 90 %, so svojou novou úlohou však

Logo Google, autor: Google, zdroj: Wikimedia Commons.

vôbec nie je spokojný. SDEU ho vlastne učinil arbitrom určovania rovnováhy medzi právom na ochranu súkromia a slobodou prejavu. Táto rola by podľa Google skôr svedčila nezávislému panelu analytikov. Otázka je, kto by ho zaplatil.

A čo ďalej?

Zdá sa, že EU si je vedomá skratkovitosti rozsudku SD a snaží sa o nápravu. Pracovná skupina „článku 29“ momentálne pracuje na operačných inštrukciách (nie sú právne záväzné a predpokladá sa, že sa budú postupne vyvíjať) kedy a ako rozsudok aplikovať. Na ich implementáciu by mali dohliadať národné regulačné úrady, čo ale vytvára priestor pre nejednotnosť. Líderka pracovnej skupiny Isabelle Falque-Pierrotin sa nechala počuť, že by chcela dosiahnuť, aby bolo možné nechať zmazať mená aj z domény Google.com, proti čomu samozrejme ostro protestujú Spojené štáty. Právo na súkromie je tam totiž vnímané inak ako na starom kontinente. Zatiaľ čo v Európe toto právo často preváži nad slobodou prejavu, v USA je to presne naopak. Takmer absolútne právo médií publikovať presné a zákonné informácie, ktoré má svoj základ v prvom dodatku Ústavy, sa nevzťahuje len na určité kategórie citlivých informácií, ktoré nesmú byť zverejnené, ak sú splnené presne stanovené podmienky.

Európska únia plánuje zjednotiť ochranu dát prostredníctvom nového nariadenia, nakoľko je smernica 95/46/ES o ochrane osobných údajov zastaralá a neodpovedá trendom v informačných technológiách v posledných desaťročiach. Návrh je na stole od roku 2012, doteraz sa podarilo vyjednať znenie textu ohľadom medzinárodného prenosu dát a výnimku pre podniky s menej ako 250 zamestnancami. Keďže Veľká Británia bojuje za to, aby daná regulácia ostala len na úrovni smernice a spolu s Nemeckom, Luxemburskom, Poľskom a Portugalskom brojí proti

přímému odkazu na rozsudek SD, může sa stať, že presná podoba pravidiel pre praktický výkon práva byť zabudnutý ešte nejaký čas ostane v rukách Google.

Poznámky

[1] Vid' Bulletin 5/2014, s. 7-8.

[2] Toobin, Jeffrey. 2014. "The solace of oblivion." *The New Yorker*. 29. septembra 2014 (<http://www.newyorker.com/magazine/2014/09/29/solace-oblivion>).

[3] Nielsen, Nikolaj. 2014. "EU regulators want right-to-be forgotten to go global." *EUobserver*. 26. novembra 2014 (<http://euobserver.com/justice/126680>).

Zdroje

Gibbs, Samuel. 2014. "EU to Google: expand 'right to be forgotten' to Google.com." *The Guardian*. 27. novembra 2014 (<http://www.theguardian.com/technology/2014/nov/27/eu-to-google-expand-right-to-be-forgotten-to-googlecom>).

Nielsen, Nikolaj. 2014. "Freedom of expression complicates EU law on 'right to be forgotten'." *EUobserver*. 10. októbra 2014 (<http://euobserver.com/justice/126011>).

Rozsudok Súdneho dvora z dňa 13. 5. 2014, C-131/12, *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González*.

Ruská federace porušila právo pacientky na život

ESLP: Belenko proti Rusku

Jana Jeřábková

Rusko se potýká se značnými ekonomickými problémy způsobenými oslabením rublu. Nedá se tudíž očekávat, že by v porovnání s těmito starostmi nadělalo nedávné rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v neprospěch Ruské federace jejím představitelům na čele hlubší vrásky. Rozhodně však rozsudek ESLP ve věci *Belenko proti Rusku* [1] ruskou vládu nepotěšil.

Stěžovatelka, paní Belenko, žijící v Novosibirsku, se obrátila na Štrasburský soud se stížností na Ruskou federaci, která podle jejího názoru selhala v zabezpečení práva na život (čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod) v případě její dcery.

V srpnu 2003 se u dcery paní Belenko, Oksany, začaly projevovat příznaky velmi specifického psychického onemocnění. Při vyšetření u lékaře se chovala hystericky: smála se, křičela, házela věcmi apod. Lékaři konstatovali, že se jedná o zvláštní druh schizofrenie a je nezbytné Oksanu hospitalizovat na psychiatrické klinice. Rodiče proti tomuto postupu nic nenamítali. Oksanin zdravotní stav se však v následujících dnech zhoršoval. Její rodiče trvali na tom, že by Oksana měla být propuštěna do domácího léčení. Podle lékařů ale její zdravotní stav vyžadoval neustálou lékařskou péči, načež se obrátili na soud, aby jim umožnil držet Oksanu Belenko na klinice. Stav pacientky se však i nadále zhoršoval. Dostala zápal plic, začaly se u ní objevovat proleženiny, hnisavé vředy na tříselech a postupně jí ochabovaly svaly na všech čtyřech končetinách. Lékaři se snažili každou změnu zdravotního stavu pacientky řešit a poskytovat jí náležitou péči. Rodiče Oksany Belen-

Isabelle Falque-Pierrotin, autor. Olivier Ezratty, zdroj: Wikimedia Commons.

Budova zdravotnické kliniky v Novosibirsku, autor: Stesso, zdroj: Wikimedia Commons.

ko nicméně byli přesvědčeni, že zdravotní péče lékařů o jejich dceru není adekvátní a že ji dokonce připoutávají na lůžko, čemuž nasvědčovaly stopy po uvázání na Oksaniných končetinách zmíněné v lékařské zprávě z vyšetření provedeného v jiné nemocnici, než kde byla hospitalizována. V listopadu 2003 podala stěžovatelka trestní oznámení na Oksaniny ošetřující lékaře, kteří jí dle jejího názoru neposkytovaly dostatečnou péči. Vyšetřování v této věci však bylo zamítnuto. Zanedlouho na to Oksana Belenko zemřela v důsledku otoku mozku, spojeného s její psychiatrickou diagnózou a umocněného zápallem plic.

Vyšetřovat se musí poctivě

Vyšetřování bylo nakonec zahájeno na základě dalšího trestního oznámení paní Belenko, a to až po smrti Oksany. Vyšetřovatelé konstatovali, že lékaři žádným způsobem nepochybili. Zároveň však spousta otázek spojených s léčbou a smrtí Oksany zůstala neobjasněna. Stěžovatelka dala celkem sedmkrát podnět k vyšetřování, jež by objasnilo stopy připoutání na Oksaniných končetinách či příčiny jednotlivých zdravotních komplikací, které se u ní v průběhu hospitalizaci vyskytly. Všechna vyšetřování skončila bez podání pravdivého vysvětlení okolností případů s poukázáním na to, že se některé důkazy, jako části tkáně odebrané z těla zemřelé, bohužel ztratily. Trestní řízení se v důsledku zdlouhavého a liknavého vyšetřování táhlo bez uspokojivého výsledku od roku 2003 do roku 2011.

Paní Belenko, matka zesnulé Oksany, se tedy rozhodla podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Štrasburský soud se na případ podíval ze dvou úhlů pohledu. Nejprve zkoumal, zda k porušení práva na život došlo v jeho hmotněprávní rovině, tedy zda Rusko dostalo svým povinnostem ve vztahu k zajištění ochrany života. Zde neshledal žádné pochybení státu, jelikož zajistil pacientce vzhledem k jejímu vážnému zdravotnímu stavu zcela adekvátní péči. Mnohem kritičtější však ESLP zhodnotil postup státu v procesní sféře, jejímž prostřednictvím měl zajistit stěžovatelce právo domáhat se ochrany práva na život. V této rovině stát očividně své povinnosti nedostál, když nechal trestní řízení probíhat se značnými nedostatky. Tyto nedostatky nejenže znemožnily objasnit některé stěžejní okolnosti případu, ale stěžovatelka měla v důsledku toho mizivou šanci na úspěch v soudním řízení. Na základě těchto skutečností ESLP konstatoval porušení práva na život a přiznal stěžovateli náhradu nemateriální újmy ve výši 15 000 euro. Připomněl tím, že samotné zajištění práva na život nespočívá jen v poskytování adekvátní lékařské péče, ale také v zabezpečení přístupu k domáhání se svých práv.

Poznámky

[1] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (prvního senátu) ze dne 18. prosince 2014, *Belenko proti Rusku*, stížnost č. 25435/06.

Evropský soud pro lidská práva, zdroj: Council of Europe, <http://multimedia.echr.coe.int>.

Lidská práva nejsou jen pro ústavní soudy

Průvodce pro místní a regionální úroveň

Martin Dominik

Lidská práva se mnohým zdají být vzdálený a abstraktní koncept. Právníci je často považují za poslední možnost argumentace, když již není k dispozici nic jiného. Obecně je nechávají akademikům a vysokým soudům. Na místní a regionální úrovni se jim věnují v lepším případě neziskové organizace.

Je pravda, že se dá o povaze a obsahu základních lidských práv diskutovat. Je to i přínosné pro jejich pochopení a zpracování. Avšak správné určení jejich teoretického základu není podmínkou aplikace. Zvláště v současné situaci, kdy jsou zakotvena jak na národní úrovni, tak mnohostrannými mezinárodními smlouvami a dokonce i Evropskou unií.

Ta i její instituce si jejich důležitost uvědomují a snaží se o jejich široké uplatňování. Zároveň ví, že základní práva nejsou jen vědeckou otázkou či hrou vysokých soudů, ale každodenní realitou. Lidé a úřady si často neuvědomují, že svou obyčejnou činností realizují svá základní práva.

Výbor regionů spolu s Agenturou Evropské unie pro lidská práva (dále jen FRA) jsou si této situace vědomi. Dlouhodobě se snaží prosazovat lidskoprávní tematiku na všech úrovních.[1] V současnosti se zaměřily na místní a regionální stupeň. Úřady a představitelé veřejné moci přicházejí právě zde do nejčastějšího kontaktu s běžnými osobami. Jejich chování je bezprostředně vnímáno veřejností. Jelikož rozhodují o právech a povinnostech osob, musí postupovat dle platného práva a tedy i podle zakotvených základních práv.

Výboru a FRA považují právě tuto úroveň za nejdůležitější, protože má přímý dopad do sféry jednotlivce a je mu nejbližší. Při zasažení do základního práva, má osoba právo na nápravu. Nicméně zásah není možné zcela zahladit, pokud již jednou nastal. Je obecně lepší těmto situacím předcházet, než je později napravit.

S uvedenou myšlenkou a vědomím, že lidská práva je třeba prosazovat na všech stupních, vytvořily Výbor a FRA průvodce problematikou základních práv pro regionální a místní úroveň. Doufají, že si orgány uvědomí svou klíčovou roli v problematice a budou jí věnovat náležitou pozornost.

Průvodce pro nižší úroveň veřejné správy

Samotný průvodce byl anglicky vydán v prosinci roku 2014. Jedná se o velmi přehlednou a poměrně krátkou

publikaci (20 stran). Není psán těžkým právním jazykem, ale naopak přístupným a pro čtenáře přívětivým stylem. Je rozdělen do návazných kapitol, kde se každá věnuje uzavřenému okruhu otázek. Obsahuje základní body a odkazy na podrobnější výklad a také příklady z praxe hodné následování. Rovněž graficky je atraktivně zpracován.

V první části průvodce vysvětluje, že všechny úrovně veřejné správy jsou vázány základními právy, což platí pro státní správu i volené orgány. Dává návod, kde najít zdroje práv a to jak na národní, tak mezinárodní úrovni. Předkládá jednoduchý test pro kontrolu relevantních pramenů formou postupných otázek. Publikace nepředstírá, že základní práva jsou jednoduchou problematikou. Nabádá tedy k zapojení odborníků na tematiku, hledat by orgány měly uvnitř veřejné správy, ale i v akademické obci či neziskovém sektoru. Velmi důležité je vzdělávání úředních osob, jež fakticky jednají s veřejností, neboť to zajistí efektivní a preventivní ochranu lidských práv.

V další části se průvodce věnuje spolupráci s jinými orgány. Jen koordinovaná a zaměřená činnost na všech úrovních přináší výsledky. Provázanost navíc zaručuje delší časový dopad, a to i při výměně volených zástupců. Zároveň zapojení politiků do agendy ovlivňuje jejich rétoriku a přispívá k širšímu společenskému povědomí a debatě o právech.

Budova Výboru regionů Jacques Delors v Bruselu, zdroj: Regionsandcities, Wikipedia commons, CC Attribution-Share Alike 3.0 Unported.

Základní lidská práva jsou primárně hradbou proti zásahům veřejné moci. Slouží soukromým osobám, a proto, aby byla účinná, je třeba jejich znalost. Průvodce doporučuje zapojení široké veřejnosti skrze dobrovolnické skupiny či veřejné události. Veřejná moc by se měla zvláště zaměřovat na ohrožené skupiny a aktivně je vyhledávat. Publikace se snaží ukázat atraktivní cesty komunikace přes moderní média a netrvat jen na zavedených úředních postupech.

Nedílnou součástí každé racionálně připravené aktivity představuje plánování a průběžné hodnocení, proto se doporučuje vycházet z aktuálních místních dat a problémů, respektive nespolehat na jednu nastavený systém. Pomůže též srovnání výsledků s jinými úrovněmi a zjištění, zda se potýkají se stejnými problémy a jak je řeší.

Výbor a FRA chtějí průvodcem poradit, jak nakládat s lidskoprávní tematikou na nižších úrovních vládnutí. Ukazují, že se nejedná o abstraktní vzdálenou problematiku, ale o konkrétní problémy. Publikace by měla orgánům pomoci se v tématu orientovat a najít základní schéma řešení. Dle FRA bude průvodce v roce 2015 dostupný i v češtině.

Titulní strana průvodce pro místní a regionální orgány. Uspořádání práv, zdroj: Výbor regionů a Agentura evropské unie pro lidská práva.

Poznámka

[1] Od roku 2009 spolupracují s různými úrovněmi vládnutí v EU a jako výsledek vytvořili interaktivní nástroj *Joining up fundamental rights* poskytující cenné rady a návody, dostupný z: <http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>.

Zdroje

Making rights real, A guide for local and regional authorities, European Union Agency for Fundamental Rights & the Committee of the Regions, 2014, (http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-cor-making_rights_real-booklet_en.pdf).

Velká Británie připravuje nový zákon k boji proti modernímu otroctví

Veronika Helferová

Otroctví je dnes většinou chápáno jako záležitost minulosti, spojujeme si jej s otroky ve starověkém Římě nebo s africkými otroky, kteří byli nuceni pracovat na plantážích v Severní Americe. Nicméně otroctví není jen pouhým historickým problémem. V dnešní době se otroctví vyskytuje v řadě moderních forem, které se vyvinuly v souvislosti se změnou společenského přístupu k otrocké práci.

Dříve bylo otroctví považováno za něco zcela normálního, společnost jej přijímala, nikdo se nad existencí otroků nepozastavoval. Obchod s otroky a otrocká práce tak mohly být provozovány naprosto veřejně, legálně a všem na očích. Dnes je situace zcela odlišná. Národní a mezinárodní dokumenty o lidských právech obsahují ustanovení o lidské rovnosti, důstojnosti a také výslovný zákaz otroctví, [1] což však samo o sobě k vymýcení otrocké práce nestačí. Otroctví prodělalo změnu, přizpůsobilo se. Dnes se setkáváme s novými formami otrocké práce, které jsou provozovány tajně a nelegálně. Zůstává mimořádně obtížné určit, kolik lidí je k otrocké práci nuceno, a nedaří se přijmout účinná protipatření.

Mezi hlavní znaky novodobého otroctví patří nucení k práci prostřednictvím psychických nebo fyzických hrozeb; vlastnění či kontrola otroka takzvaným zaměstnavatelem; a také odlidštění, zacházení s člověkem jako s majetkem a fyzické omezení svobody pohybu.

Otrockou práci jsou nuceny vykonávat například osoby, které byly najaty na nelegální práci a jsou vykořisťovány svými zaměstnavateli, nebo političtí vězni v nedemokratických zemích. Také jde o ženy a dívky, které uzavřely takzvaný nucený sňatek, z nichž se následně často stávají nevolnice a sexuální otrokyně. Mezi moderní formy otroctví se též řadí zneužívání dětské práce, obchodování s lidmi a takzvané dlužní otroctví, kdy jsou lidé nuceni otrockou prací splácet své dluhy, pracují téměř nepřetržitě za základní stravu a ubytování.

Westminsterský palác, autor: Mgimelafab, zdroj: Wikimedia Commons

Celosvětový průzkum otroctví

Počet lidí, kteří jsou k otrocké práci celosvětově nuceni, se v letech 2013 a 2014 pokusila zmapovat organizace Walk Free Foundation a vydala „Global slavery index“ (Index moderního otroctví) 2013 a 2014. Jedná se bezpochyby o cenný zdroj informací o současné situaci, avšak ani tyto dokumenty se nevyhnuly kritice, ať už jde o základní definici moderního otroctví, ze které vycházejí, použitou metodiku výzkumu nebo ověřitelnost dat.

Přestože podle výzkumu z roku 2014 žije 64 % novodobých otroků v pěti zemích světa (Indie, Čína, Pákistán, Uzbekistán a Rusko), nevyhýbá se tento jev ani státům vyspělým a demokratickým včetně České republiky.

Britský průzkum a připravovaná legislativa

Průzkum míry novodobého otroctví na svém území nedávno provedla Velká Británie. Do průzkumu byli započítáni lidé pracující v zemědělství, průmyslu a rybolovu, ženy nucené k prostituci a domácí „služebnictvo“. The National Crime Agency (dále jen „NCA“) došla k závěru, že v současné době je ve Velké Británii k otrocké práci nuceno zhruba 13 000 lidí, což je více než 2,5 násobek předchozích odhadů. Údaje, na základě kterých NCA zformovala své závěry, byly získány z řady různých zdrojů včetně policie, hraničních stráží a charitativních organizací.

Británie v současné době připravuje „modern slavery bill“ (zákon o novodobém otroctví), který by měl boj proti tomuto jevu zefektivnit. Zákon představuje první ucelenou právní úpravu týkající se moderního otroctví. Zakotvuje několik skutkových podstat trestných činů, a to nevolnictví a nucené nebo povinné práce, obchodování s lidmi, vykořisťování a konečně také trestné činy vykonané s úmyslem spáchat některý z předchozích trestných činů. Jakmile zákon nabude účinnosti, budou moci soudy

za trestný čin obchodování s lidmi a nucené či povinné práce uložit až doživotní trest odnětí svobody. Do té doby je nejvyšší možnou sazbou za trestný čin obchodování s lidmi odnětí svobody v délce 14 let.

Dále budou zavedena některá preventivní opatření. Soudy budou moci propuštěným pachatelům uložit omezení s cílem zabránit těmto lidem se vrátit k trestné činnosti tohoto typu. Tato omezení budou spočívat například v zákazu vlastnit obchodní společnost, pracovat s dětmi či ženami nebo navštěvovat určitá místa. Také se počítá se zřízením Komisaře pro moderní otroctví, který bude na boj s moderním otroctvím dohlížet.

Současně by se měla zlepšit ochrana obětí. Novinkou v této oblasti je zavedení tzv. „child trafficking advocates“. Komplexním úkolem těchto specializovaných a školených osob bude zajištění lepší péče o dětské oběti obchodování s lidmi. Měly by přispět k řádnému projednání každého případu, pomoci dítěti se psychicky zotavit a zabránit tomu, aby se opětovně stalo obětí nucené práce či obchodu s lidmi.

Zákon jako takový představuje bezpochyby krok správným směrem, neboť jakékoli opatření, které může pomoci snížit počet lidí žijících v otroctví, je více než vítané. Nicméně ozývají se i kritická vyjádření. Aidan McQuade, ředitel the Anti-Slavery International se staví k jeho efektivitě spíše skepticky. V rozhovoru pro BBC mimo jiné uvedl, že opatření obsažená v připravovaném zákoně jsou stále velmi nedostatečná. Nicméně to, zda se nový zákon v praxi osvědčí či nikoli, bude možné posoudit až s odstupem času.

Poznámky

[1] Srovnej článek 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a článek 1 a 9 Listiny základních práv a svobod.

Zdroje

Batty, David., Johnston, Chris. *Up to 13,000 working as slaves in UK*. The Guardian. 29. listopadu 2014, dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/nov/29/13000-slaves-uk-four-times-higher-previously-thought>.

Gallagher, Anne. *The global slavery index is based on flawed data – why does no one say so?*. The Guardian. 28. listopadu 2014, dostupné z: <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2014/nov/28/global-slavery-index-walk-free-human-trafficking-anne-gallagher>.

Parliament. 2014. *Modern slavery bill 2014-15*, dostupné z: <http://services.parliament.uk/bills/2014-15/modernslavery.html>.

Walk Free Foundation. 2014. *The Global slavery index 2014*, dostupné z: <http://www.globalslaveryindex.org/>.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Produktů, které vyrábí dětští pracovníci, stále přibývá

Anna Macíčková

Rok 2014 přinesl další výročí přijetí významného lidskoprávního zákona, jakých již byly schváleny desítky či stovky – před padesáti lety vstoupil v platnost americký zákon Civil Rights Act, který měl umožnit milionům lidí žít si svobodně svůj americký sen. Avšak je vůbec co slavit? Tento proslulý kousek americké historie totiž nemění nic na tom, co se odehrává dnes a denně ve spoustě zemí světa, kde jsou lidská práva stále porušována a kde nikdo nedokáže zaručit, že tomu bude brzy či vůbec někdy jinak. Přesto i domácí legislativa jednoho státu může mít velké důsledky na celém světě.

Jedním z nejcitlivějších témat porušování lidských práv je otázka dětské práce [1], které se věnuje i jeden z prvních zákonů svého druhu, americký *Trafficking Victims Protection Reauthorization Act* (TVPRA). TVPRA se snaží zajistit, aby byl obchod s lidmi poražen jak na domácí, tak i světové scéně. Tento dokument totiž poskytuje mandát k tvorbě Seznamu zboží produkovaného dětskou prací nebo nucenou prací (*List of Goods Produced by Child Labor or Forced Labor*), který vyšel poprvé v roce 2009. Přístup na americký trh totiž pro mnoho producentů není vůbec zanedbatelným faktorem a raději si proto ověří, že nemají s dětskou prací nic společného. Šestá a nejaktuálnější verze Seznamu byla publikována v prosinci 2014 a dočkala se rozšíření o jedenáct nových položek a jednu novou zemi.

Alkohol, textil i maso může mít nejasný původ

Seznam aktuálně obsahuje 136 druhů zboží, 74 zemí a 353 kombinací zboží a zemí, kterým je Úřad pro záležitosti mezinárodní práce (*Bureau of International Labor Affairs*, ILAB) schopný prokázat, že je v jejich produkci užita dětská či nucená práce. Zároveň je také pravděpodobné, že i mnohé další zboží je vytvářeno prostřednictvím těchto forem pracovního zneužívání. Do soupisu zemí produkující dětskou prací byl nově přidán Jemen, nálepku původu v nucené práci obdržela nově elektronika z Malajsie a dětští pracovníci se dle ILAB podílí i na produkci palmového oleje, který byl dříve v rejstříku zboží produkovaného nucenou prací. Seznam dětské práce se dále rozšířil o oděv z Bangladéše, o alkoholické nápoje, maso, textil a dřevo z Kambodži, o bavlnu [2] a cukrovou třtinu z Indie, o ryby z Keni, o vanilku z Madagaskaru a ryby z Jemenu.

Přidáním zboží a zemí na Seznam však celá záležitost nekončí, existuje zde totiž i jakýsi zpětný proces, pomocí něhož mohou být položky ze seznamu odstraněny. Stane se tak, jestliže má ILAB důvod domnívat se, že byl problém dětské či nucené práce vymýcen nebo alespoň značně omezen [3]. Proces odstraňování položek ze Seznamu je vždy specifický, avšak obecně se dá říci, že se jedná o důsledek společného postupu státu, soukromého sektoru a občanské společnosti. Proces je občas také doprovázen rozsáhlými změnami v konkrétním odvětví průmyslu, který se snaží neztratit odbyt svých výrobků.

Podle mezinárodních standardů spadá problém eliminace dětské a nucené práce k povinnostem vlády, která musí ustanovit a prosazovat zákony odpovídající mezinárodním pracovním standardům. Vláda se rovněž musí zasadit o poskytnutí základních sociálních služeb (jako je například vzdělání) a o uzákonění politiky podporující rozvoj slušné práce pro dospělé a stabilní živobytí pro rodiny, aby rodiče nemuseli být nuceni volit mezi prací a vzděláním svých dětí. Klíčovou roli však vedle vlády zastávají také společnosti, průmyslové skupiny a další aktéři občanské společnosti.

Za vším hledej chudobu

Nejedná se nicméně o pouhý zákaz dětské práce a dohled nad jeho dodržováním, ale zejména také o odstranění okolností, které k dětské práci vedou. Je lehce pochopitelné, že volba dětské práce je pro rodinu tou schůdnější variantou v případě, že musí volit mezi vzděláním dítěte a samotným přežitím. Studie britské Royal Economic Society tento fakt potvrzuje z obecného po-

Dětská práce. Autor: Zorrah. Zdroj: Flickr.

hledu, když říká, že zajištění dodržování zákazu dětské práce by rodiny připravilo o peníze, které mohly dále použít k placení jídla a vzdělání dítěte.

Existuje také politickoekonomický tlak vystupující proti celosvětovému zákazu dětské práce. Zákaz dětské práce z vnějšího světa je totiž uplatňován zejména na exportní sektor daného státu, což může vést děti k práci v lokálním sektoru, kde se zapojují do fyzicky méně náročné práce než dospělí a nepředstavují pro ně tedy soupeře na trhu práce. Naopak jestliže nedojde k vnější intervenci, děti zůstanou pracovat v exportním sektoru, v němž představují pro neodborné dospělé konkurenci. Soupeření může tedy dospělé přivést k podpoře lokálního zákazu dětské práce, aby zastavili tuto soutěž o práci. Zdá se tedy, že právě povaha volného obchodu může v tomto případě vést k efektivnějšímu dosažení skutečného zákazu dětské práce.

Poznámky

[1] Na světě žije v těchto dnech 168 milionů dětských pracovníků a šest milionů dětí trpí nucenou prací. Dětská práce je vykonávaná osobami mladšími patnácti let a dále také osobami mladšími osmnácti let za speciálních podmínek (může se jednat o otroctví, obchodování s dětmi, o nucenou práci, o pornoprůmysl a prostituci, o nelegální aktivity, o práci, která může poškodit dětské zdraví, bezpečnost nebo morálku atd.). Nucenou prací je myšlená práce či služba, která není vykonávaná dobrovolně.

[2] Bavlina je zboží, které je v rámci zemědělského sektoru na Seznamu zastoupeno v největším počtu zemí – v osmnácti. Za bavlnou následuje cukrová třtina, která je pomocí dětské či nucené práce produkována v sedmnácti zemích, a za nimi je dále tabák, káva, hovězí dobytek, ryby, rýže a kakao. V průmyslovém sektoru tomuto žebříčku jasně vévodí cihly a v těžebním úseku (a potažmo i napříč všemi sektory) získalo „vítězství“ zlato, které má svůj původ ušpiněný dětskou či nucenou prací v devatenácti zemích světa.

[3] V roce 2013 ILAB ze Seznamu odstranila tři druhy zboží; tabák z Kazachstánu, dřevěné uhlí z Namibie a diamanty ze Zimbabwe.

Zdroje

Bureau of International Labor Affairs. 2014. List of Goods Produced by Child Labor or Forced Labor. Washington, D.C., (http://www.dol.gov/ilab/reports/pdf/TVPRA_Report2014.pdf).

Economic Logic. 2009. One more argument against banning child labor, (<http://economiclogic.blogspot.cz/2009/08/one-more-argument-against-banning-child.html>).

Harrison, David. 2005. It's official: child labour is a good thing. *The Telegraph*, (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/canada/1482368/Its-official-child-labour-is-a-good-thing.html>).

Ľudské práva a ebola

Anna Jordanová, Lucia Krajčovicová

Aj napriek predchádzajúcim epidémiám ako boli SARS alebo vtáčia chrípka, nová epidémia eboly zastihla medzinárodné spoločenstvo nepripravené reagovať na zdravotnícku hrozbu takého veľkého rozsahu a jej zvládnutie naďalej predstavuje výzvu v humanitárnej oblasti. Ako je to však s ebolou a ľudskými právami? Akým spôsobom zasahuje epidémia do práv jednotlivca? Ako sa menia oprávnenia štátu zasiahnuť do ľudských práv v prípade výskytu epidémie? Nasledujúci článok prináša prehľad tém, ktoré v súvislosti s ebolou a ľudskými právami vyvstávajú.

Karanténa

Jedným z kľúčových opatrení na zabránenie šírenia nákazy je izolácia nakazených osôb, čím ale nevyhnutne dochádza k obmedzeniu slobody pohybu. V krajinách západnej Afriky bola karanténa uvalená nielen na jednotlivé domácnosti, ale aj dediny, či v najzávažnejších prípadoch na administratívne celky. Takéto obmedzenie slobody pohybu musí však napĺňať tzv. *Siracusa Principles* z roku 1985, ktoré vymedzujú možnosť reštrikcie práv definovaných v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach. Musí sa jednáť o obmedzenie v prospech verejného záujmu, ktoré by malo byť zákonné, nevyhnutné a proporcionálne. Musí teda sledovať legitímny cieľ, byť čo najmenej reštriktívne, s obmedzeným trvaním a musí rešpektovať dôstojnosť. Jeho aplikácia nesmie byť svojvoľná a diskriminačná a musí byť dostatočne vedecky podložená [1]. Vláda by mala zaistiť prístup k potravinám a zdravotnú starostlivosť.

Podľa *Human Rights Watch* karanténa nariadená v prípadoch Libérie, Guiney a Sierra Leone tieto požiadavky nespĺňala [2]. Nielenže neexistoval dostatok vedeckých dôkazov o prítomnosti choroby, ale rozhodnutia o umiestnení do karantény boli často arbitrárne. Navyše, vývoj zdravotného stavu nakazených nebol dostatočne monitorovaný, takže karanténa nakoniec nemala pre získanie informácií o (ne)šírení choroby veľký význam.

Jedným z problémov ďalej býva, že za dodržiavanie karantény nezriedka zodpovedá armáda, ktorá však v destabilizovaných krajinách neoperuje úplne štandardne, nebýva obzvlášť obratná v získavaní si dôvery miestnej populácie a často dochádza k zneužitiu sily. Karanténa tiež všeobecne posilňuje nedôveru k autoritám a zamedzuje prístupu k zdravotníckej starostlivosti [3], čo je síce samozrejme cieľ karantény, avšak karanténa by nemala úplne zastaviť starostlivosť o chorých.

Diskriminácia

Ďalšou témou súvisiacou s rozšírením epidémie je otázka diskriminácie. V súvislosti s diskrimináciou je možné rozlišovať medzi diskrimináciou voči nakazeným a diskrimináciou voči zdravotníckemu personálu. Kým v prípade nakazených dochádza k diskriminácii napríklad v spojitosti s nedostatočnou informovanosťou obyvateľstva o príčinách choroby a následným vyvrhnutím z komunity, zdravotníckemu personálu zvyčajne nie je zaručený dostatočný prístup k vybaveniu, ktoré ho chráni pri práci, ako rukavice, rúška či odevy.

Rovnaký prístup k informáciám a k lekárskeму vybaveniu je pritom často zásadný, keď starostlivosť o chorých by samozrejme nemala podliehať pochybným či náhodným kritériám a rovnosť by v týchto ohľadoch mala byť zaručená.

Mier a bezpečnosť

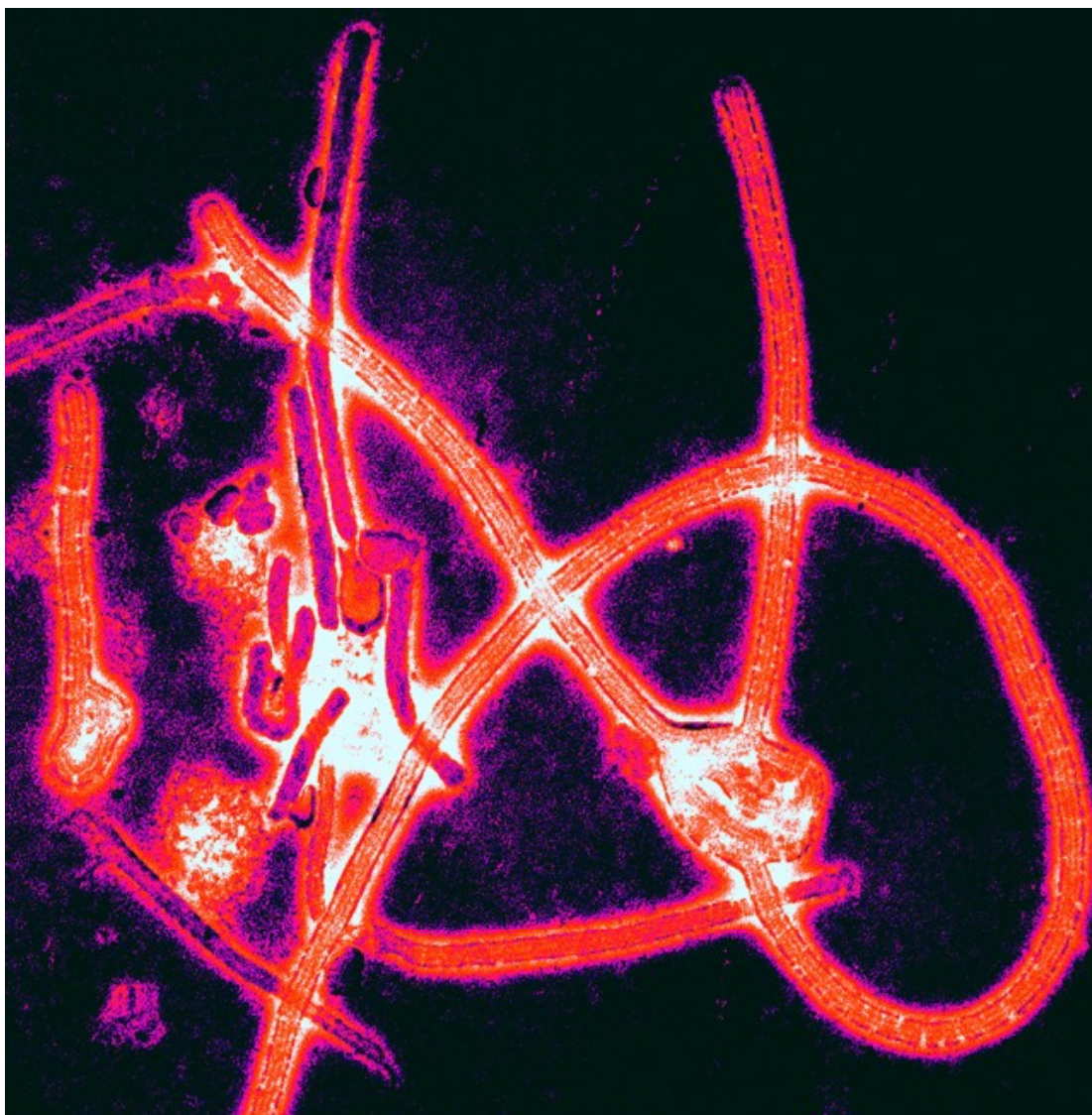
V septembri 2014 prijala Rada bezpečnosti rezolúciu č. 2177 [4], v ktorej bola ebola označená za hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť, ktorá podkopáva stabilitu v zasiahnutých krajinách a môže viesť k sociálnym nepokojom a zhoršeniu politickej a bezpečnostnej situácie. Aj keď bola táto rezolúcia prijatá na základe kapitoly VI a nie priamo pod kapitolou VII, ktorá umožňuje použitie sily, tento krok indikuje zvýšený záujem Rady bezpečnosti, nakoľko sa k otázkam verejného zdravia vyjadruje len zriedka.

V prípade, že by rezolúcia odkazovala na kapitolu VII, pripadal by do úvahy vonkajší zásah bez súhlasu domácej vlády. Jednalo by sa o celkom mimoriadny krok, ktorý by musel byť ospravedlnený zlyhaním miestnych vlád v boji proti chorobe. V opačnom prípade by takýto radikálny

zásah do suverenity miestnych krajín celkom iste mohol negatívne ovplyvniť stabilitu regiónu a v konečnom dôsledku skôr poškodiť boj proti prípadnej epidémii [5].

Zdroje:

- [1] United Nations Security Council. 1985. *E/CN.4/1985/4, Annex (1985)*, (<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/siracusaprinciples.html>).
- [2] Human Rights Watch. 2014. *West Africa: Respect Rights in Ebola Response*. Nairobi: HRW News, (<http://www.hrw.org/news/2014/09/15/west-africa-respect-rights-ebola-response>).
- [3] Raw, Annabel, 2014. *Human Rights in the Time of Ebola*. Southern Africa Litigation Centre. 19. augusta, 2014, (<http://www.southernafricalitigationcentre.org/2014/08/19/human-rights-in-the-time-of-ebola/>).
- [4] United Nations Security Council. 2014. *S/RES/2177 (2014)*, (<https://www.ifrc.org/docs/IDRL/UN%20SC%20Res.pdf>).
- [5] Boon, Kristen. 2014. *The UN Security Council Takes up Ebola*. *Opinio Juris*. 16. decembra, 2014, (<http://opiniojuris.org/2014/10/19/ebola-will-chapter-vii-issue/>).

Virus ebola virus. Autor: Thomas W. Geisbert, zdroj: Wiki.

Reading list

Kde najít další zajímavé informace k lidským právům v souvislosti s epidemií eboly?

Základní informační background o viru ebola, vývoji epidemie jako takové a o jejím léčení poskytují české stránky nevládní organizace Lékaři bez hranic. Průběžně zde reportují o vlastních úspěších i neúspěších a o aktuální situaci v zasažených oblastech. (<http://www.lekari-bez-hranic.cz/cz/aktuality/index.php?country=&topic=70>)

Detailnější popis agendy spojené s ebolou poskytují stránky Světové zdravotnické organizace. Počínaje zprávami o samotném viru a doporučeními, jak se před ním chránit, přes kalendář probíhajících či plánovaných konferencí či briefingů o souvisejících tématech.

World Health Organization. 2014. *Ebola virus disease*. WHO. 16th December, 2014. (<http://www.who.int/csr/disease/ebola/en>)

Pravidelné zprávy UNMEER (United Nations Mission for Ebola Emergency Response) vychází na webu každý třetí den. Global Ebola Reponse je dáva k dispozici ke stažení.

Global Ebola Reponse. 2014. *UNMEER Situation reports*. Geneva: United Nations. (<http://www.un.org/ebolareponse/resources.shtml>)

Dočasné a odůvodněné narušení práv, jako je například karanténa, je v kritických situacích jistě účinným nástrojem, jak zamezit dalšímu šíření nemoci. Jak se však daří zajistit dodržování těchto práv v postižených regionech západní Afriky? Human Rights Watch vydala zprávu o porušování těchto práv a zároveň i o nedostatečných reakcích jak místních vlád, tak mezinárodního společenství, které mají za následek i útoky na lékařské pracovníky. Human Rights Watch. 2014. *West Africa: Respect Rights in Ebola Response*. Nairobi: HRW News. (<http://www.hrw.org/news/2014/09/15/west-africa-respect-rights-ebola-response>)

Proti diskriminaci Afričanů a cestujících osob se vymezil Vysoký komisař OSN pro lidská práva Zeid Ra'ad Al Hussein. „Jen odpověď založená na dodržování lidských práv, bude úspěšná v boji proti epidemii. Musíme dát pozor na „my“ a „oni“, na mentalitu, která rozdělí lidi a ponižuje všechny Afričany.“ Celou jeho reakci a rovněž zajímavé střípky z financování boje proti epidemii přinesly New York Times. Cumming – Bruce, Nick. 2014. „U.N. Rights Chief Warns Against Anti-African Discrimination Over Ebola.“ *The New York Times*. 16th December, 2014. (http://www.nytimes.com/2014/10/17/world/europe/un-human-rights-chief-denounces-funding-shortage-for-his-office.html?_r=0)

Systematičtější právní přehled diskriminovaných lidí nakažených virem ebola či HIV přinesl server jurist.org. Ukazuje na příkladech proběhlých soudních jednání, že dle stávajících předpisů o lidských právech musí být důstojnost pacientů chráněna nepřetržitě po celou dobu jejich nemoci. Finley, Michael. 2014. *Ebola, Human Rights and Health Discrimination*. Jurist.org. 16th December, 2014. (<http://jurist.org/forum/2014/10/stefan-kirchner-health-rights.php>)

Karanténou v souvislosti s lidskými právy a nákazou eboly se zabýval i blog Public Library of Science. Specialistka na lékařské právo Fiona Lander se zde zamýšlí nad konkrétním případem zdravotní sestry Kaci Hickox, která byla umístěna v USA do karantény po návratu z oblasti zasažené ebolou i přes to, že byly její testy na přítomnost viru opakovaně negativní. Lander zde vyjadřuje pochopení nad jednáním pod tlakem, avšak vybízí ke klidu a dodržování všech práv, pokud není jejich porušení například formou karantény naprosto nezbytné. Lander, Fiona. 2014. *Human rights and Ebola: the issue of quarantine*. Public library of science. 16th December, 2014. (http://blogs.plos.org/globalhealth/2014/11/ebola_and_human_rights)

Informace o případu Kaci Hickox i s jejím vyjádřením přinesl například portál FOX31.

CNN WIRE. 2014. „Ebola nurse claims forced quarantine violates her human rights.“ *FOX31*. 16th December, 2014. (<http://kdvr.com/2014/10/26/ebola-nurse-claims-forced-quarantine-violates-her-human-rights>)

O právních možnostech OSN a zejména její Rady bezpečnosti v případech, kdy se epidemie stane „hrozbou pro mezinárodní bezpečnost“, referuje blog Opinio Juris. David Olihn, Jens. 2014. *Ebola will be a Chapter VII issue*. Opinio Juris. 16th December, 2014. (<http://opiniojuris.org/2014/09/18/un-security-council-takes-ebola>)

Boon, Kristen. 2014. *The UN Security Council Takes up Ebola*. Opinio Juris. 16th December, 2014. (<http://opiniojuris.org/2014/10/19/ebola-will-chapter-vii-issue>)

CIA versus překročení pravomocí: Mučení příslušníků Al-Káidy

Andrea Bittnerová

USA jako jeden z hlavních hlasatelů lidských práv si opět v tomto ohledu pošramotily svoji pověst, když znovu otevřely otázku mučení. Zpráva Výboru pro zpravodajské služby Senátu USA v první polovině prosince vydala souhrnnou zprávu o tvrdých výsledcích, které CIA po roce 2001 prováděla na příslušnících teroristické organizace Al-Káida a které měly svou povahou připomínat mučení. Z pohledu mezinárodního práva a mezistátních vztahů se samozřejmě v případě mučení jedná o zásadní provinění a zpráva tedy znovu vyvolala debatu o praktikách USA v boji proti terorismu.

Zpráva nebyla překvapením; naopak, vyšetřování, které vedlo k vydání zprávy, probíhalo již dlouho, a vydání zprávy již bylo netrpělivě očekáváno. Z šesti tisíc stran zprávy bylo zveřejněno pouze shrnutí o 480 stranách, přičemž celá zpráva je založena na velkém množství důkazních informací, a to především zevnitř CIA, k jejímž dokumentům měly vyšetřovatelé přístup.

Vyšetřované výsledky na příslušnících teroristické organizace byly prováděny v letech 2002 až 2007 a předsedkyně senátního výboru, Dianne Feinsteinová, iniciovala jejich vyšetřování v roce 2009. Program CIA měl interní název „Provedení, uvěznění a výsledky“ (v angl. originálu *Rendition, Detention and Interrogation*) a účastnit se ho měla stovka podezřelých teroristů držených na tzv. tajných místech („*black sites*“) mimo území USA. Jedny z takových míst mělo poskytnout např. Polsko.

Mučení nebo tvrdý výsledek?

Co je na této zprávě velmi kontroverzní, jsou samozřejmě metody, které měly být na příslušnících Al-Káidy prováděny. Konkrétně se jednalo o fackování, ponižování, vystavení chladu, spánkovou deprivaci až 180 hodin a často ve stoje, prudké tlačení ke zdi, rektální rehydrataci, a v neposlední řadě o tzv. waterboarding, který má simulovat topení člověka. Zpráva byla vydána až nyní, jelikož se dlouho debatovalo o tom, co vše by se mělo dostat na povrch, a také o možných důsledcích zveřejnění těchto informací.

Zpráva v USA dosud vyvolala dvě základní reakce. První je její uvítání, přičemž jako důležité je uváděna transparentnost amerického politického systému. Druhou reakcí je pak velká kritika spjatá s obviňováním z nafouknutí celé aféry a zveřejňováním nepravdivých informací. Zastáncem první reakce je Obamova

George W. Bush. Zdroj: Wiki.

administrativa, lidskoprávní organizace a také mnoho zástupců akademické obce.

Sám prezident Obama při nástupu do úřadu tyto praktiky výsledků explicitně zakázal a v souvislosti s nynější zprávou se vyslovil, že výsledky často dosahovaly úrovně mučení, což stálo proti americkým hodnotám. Lidskoprávní organizace či akademici zprávu vnímají jako prostředek k prevenci dalších takovýchto praktik. Přiznání porušování lidských práv má být prý stále lepší alternativou než pokračující pohrbívání pravdy.

Na druhou stranu ale vystoupili i ti, kteří zveřejnění zprávy kritizovali. Jak se dalo očekávat, jsou to samotní představitelé CIA, představitelé Bushovy administrativy a také exprezident Bush sám. Bývalý viceprezident Dick Cheney uvedl, že všechny výsledkové metody CIA byly „totálně oprávněné“, a zavrhl přesvědčení, že by Bílý dům o těchto činnostech nebyl informován. Cheney navíc připomenul, že program byl před svým spuštěním autorizován a přezkoumán ministerstvem spravedlnosti.

Efektivita?

Nynější ředitel CIA John Brennan ve své reakci vágně naznačil, že agentura „udělala nějaké chyby“ a „výsledky měly nedostatky“. Brennan se také pokusil vyvrátit přesvědčení o tom, že tyto nelidské praktiky nepřinesly žádné hmotné výsledky. Naopak uvedl, že výsledky pomohly zmařit plány útoků, chytit teroristy (včetně Bin Ládina) a agentura z těchto informací čerpá dodnes. V neposlední řadě se v televizi vyjádřil bývalý prezident Bush, který vybízel k oslavě zástupců CIA, kteří tyto výkony prováděli, jelikož jsou to prý patrioti. Bývalí příslušníci CIA reagovali po svém, když sestavili web CIASavedLives.com, kde se pokouší ospravedlnit postup CIA, uvádí informace o údajné efektivitě tvrdých výsledků/mučení a nabízí další relevantní materiály.

Jelikož USA praktikami uvedenými ve zprávě zřejmě porušily Úmluvu OSN proti mučení, OSN nyní volá po potrestání všech, kteří měli s výsledky co do činění, i kdyby se mělo jednat o příslušníky prezidentovy administrativy. A ani spojenci USA nezůstávají zcela v klidu. Kupříkladu německý ministr zahraničí se vyjádřil, že výsledky byly hrubým porušením liberálních a demokratických hodnot a byly vážnou chybou.

Další dopady zprávy

Lze očekávat, že výraznější protesty nová zpráva mezi samotnými Američany nezpůsobí. Jak ukázal průzkum Wall Street Journal a NBC, většina Američanů praktiky CIA považuje zpětně za daných okolností za ospravedlnitelné anebo na ně nemá vyhraněný názor; proti se postavilo pouze 28 % dotazovaných. Mezinárodní organizace jako OSN a EU se nicméně budou dožadovat patřičného potrestání viníků. Jelikož se v souvislosti se zprávou objevily nové informace ohledně zapojení evropských států, poslanci Evropského parlamentu se shodli na nutnosti tato obvinění znovu vyšetřit.

Co je pro USA však momentálně větší hrozba, je možné zvýšení bezpečnostních rizik poblíž amerických ambasad či vojenských základen, a to hlavně v zemích s muslimskou populací. Spojené státy tak již před zveřejněním zprávy posílily na těchto místech bezpečnost. Ve spojitosti s bezpečnostními riziky může být v současné době reálnou hrozbou také organizace Islámský stát, která by mohla tuto zprávu dále zneužít pro svoji propagandu.

Již nyní organizace obléká svá americká rukojmí do oranžových úborů, které nosily také vězni při výsleších CIA anebo vykonává na svých rukojmích waterboarding, který opět patřil mezi praktiky agentury. Islámský stát takto poměrně jednoduše získává možnost zpochybnit proklamovanou snahu Západu o demokracii a lidská práva a získává k sobě ještě více stoupenců.

Bylo zveřejnění zprávy správným krokem? Tento postup sice přináší rizika, ale zveřejnění některých pasáží znamená otevřenost a snahu o (sebe)reflexi. Sice se USA zřejmě dopustily vážného přestupku, ale dávají najevo, že jsou ochotny jej přiznat a v budoucnosti mu předcházet. Radikální islamistické skupiny se vůči USA vymezují již dlouho a tato zpráva tedy jistě nepomůže uklidnit situaci, spíše naopak. Toto zhoršení situace ale zřejmě nebude nijak zásadní.

Zdroje:

Deutsche Welle. UN demands prosecution for CIA officials who tortured al Qaeda suspects. 10. prosince 2014, (<http://www.dw.de/un-demands-prosecution-for-cia-officials-who-tortured-al-qaeda-suspects/a-18121335>).

Landler Mark, a Baker, Peter. *White House and Republicans Clash Over C. I. A. Torture Report*. The New York Times. 8. prosince 2014, (http://www.nytimes.com/2014/12/09/us/politics/white-house-and-gop-clash-over-torture-report.html?_r=1).

Senate Select Committee on Intelligence. *Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*. 2014, (<http://www.intelligence.senate.gov/study2014/sscistudy1.pdf>).

4) Česká republika a lidská práva

Více práv pro osoby se zdravotním postižením?

Jan Šmakal

V jednom ze svých nedávných případů se Nejvyšší správní soud zabýval tím, do jaké míry český právní řád zajišťuje právo zdravotně postižených osob na pomoc veřejné moci. [1] Tři mentálně postižení žalobci z jižních Čech se domáhali práva na poskytnutí pobytových sociálních služeb v nejméně omezujícím prostředí, neboť doposud mohli využít nezbytných místních sociálních služeb pouze ve všední dny. Po dobu víkendu však žalobci neměli zajištěnu adekvátní péči, případně pro její zajištění museli cestovat nepřiměřeně daleko. Protože krajský soud dospěl k závěru, že žalobci žádné takové právo nemají a žalobu odmítl, obrátili se žalobci na Nejvyšší správní soud.

Nejvyšší správní soud vyšel z toho, že právo zdravotně postižených osob na pomoc veřejné moci, pokud nejsou samy schopny si zajistit základní životní podmínky, je zahrnuto v právu na pomoc v hmotné nouzi. Při zajišťování tohoto práva má sice veřejná moc širokou míru úvahy, nemůže jej však zajistit zcela nedostatečně, či vůbec. Zdravotně postižené osoby tak nemají právo na péči způsobem, který samy žádají, to ovšem neznamená, že by neměli právo žádné a že by pro něj nemohly žádat soudní ochrany.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu je zajímavé především tím, že se soud na popud žalobců věnoval i mezinárodním závazkům plynoucím z Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. [2] Podle této úmluvy Česká republika uznává rovné právo všech osob se zdravotním postižením žít v rámci společenství, s možnostmi volby na rovnoprávném základě s ostatními. Zavázala se mimo jiné zajistit, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost si zvolit místo pobytu, kde a s kým budou žít a nebyly nuceny

žít ve specifickém prostředí, a měly také přístup ke službám poskytovaným v domácím prostředí, rezidenčním službám a dalším podpůrným komunitním službám, včetně osobní asistence, která je nezbytná pro nezávislý způsob života a začlenění do společnosti a zabráňuje izolaci nebo segregaci. Nejvyšší správní soud tedy zdůraznil, že při posuzování rozsahu práv osob se zdravotním postižením je třeba přihlídnout právě i k tomu, k čemu se Česká republika zavázala na mezinárodní scéně.

Nejvyšší správní soud sice odmítl existenci práva na konkrétní zvolenou péči, ale nevyločil možnost zdravotně postižených osob k obraně proti stavu sociální péče, který považují za nedostatečný a kladoucí na ně neúnosné požadavky (v tomto případě neúměrná vzdálenost pro využití těchto služeb o víkendu). Popsaná věc tří žalobců, kteří ji správním soudům předložili, však ještě není definitivně vyřešena, neboť případem se bude nyní znovu zabývat krajský soud. Přitom by měl názor Nejvyššího správního soudu zohlednit.

Poznámky:

[1] Rozsudek č. j. 4 Ads 134/2014-29.

[2] V ČR publikována pod č. 10/2010 Sb. m. s.

Nejvyšší správní soud, autor: Millennium187, licence Wikimedia commons.

Listina základních práv EU ukazuje zuby

Ladislav Vyhnánek

Minulý měsíc – přinejmenším tedy jeho první polovina – byl nadmíru bohatý na „evropská“ lidskoprávní soudní rozhodnutí. Ta však nebyla přijímána jen soudem štrasburským, nýbrž i jeho lucemburským protějškem. Zaslíbenému čtenáři jistě netřeba připomínat, že zatímco rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k České republice již dávno ztratila nádech exotična, rozhodnutí Soudního dvora EU (dále i jen „SDEU“) týkající se českých lidskoprávních témat ještě zveřejnět nestačila.

Ve věci C212/13 [1] rozhodoval SDEU o předběžné otázce položené Nejvyšším správním soudem. Podstatou této otázky bylo, zda lze provozování kamerového systému umístěného na rodinném domě za účelem ochrany majetku, zdraví a života majitelů domu podřadit pod zpracování osobních údajů „prováděné fyzickou osobou pro výkon výlučně osobních či domácích činností“ ve smyslu čl. 3 odst. 2 směrnice 95/46, třebaže takovýto systém zabírá též veřejné prostranství.

Podle právního názoru SDEU však takový kamerový systém pod výjimku výkonu výlučně osobních či domácích činností podřadit nelze, a to hned z několika důvodů. SDEU opřel svůj závěr zejména o skutečnost, že cílem směrnice 95/46/ES, která na projednávaný případ dopadala, je zajištění vysoké úrovně ochrany základních práv a svobod fyzických osob, zejména jejich soukromí, v souvislosti se zpracováním osobních

údajů. Výjimky z přísného režimu ochrany (mezi něž patří právě zpracovávání údajů fyzickou osobou pro výkon výlučně osobních či domácích činností) je proto podle SDEU nutno vykládat restriktivně, resp. „v mezích toho, co je naprosto nezbytné“. Shora popsaná situace, v níž kamera zabírá i veřejné prostranství, tudíž nemůže být chápána jako „výlučně osobní či domácí“.

Za povšimnutí stojí, že SDEU v této věci nezvažoval žádné v kolizi stojící principy (v úvahu přicházela např. ochrana vlastnictví), a jeho přístup se tak nesl spíše v duchu „jednostranné“ maximy „*in dubio pro libertate*“, jako kdyby snad ani žádné protichůdné principy nemohly výsledek řízení ovlivnit.

Poměrně zajímavé je i rozhodnutí Ústavního soudu ČR, který ve věci sp. zn. III. ÚS 2782/14 [2], ve kterém se ÚS zabýval náhradou za zpoždění letu ve smyslu nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004. Obecné soudy v této věci nepodaly předběžnou otázku stran výkladu tohoto nařízení, v čemž ÚS shledal porušení práva na spravedlivý proces. Tato skutečnost sama o sobě není nijak přelomová, neboť obdobně ÚS rozhodl již v minulosti [3]. Za jistý posun je však možné považovat jeho konstatování (pokud je autoru známo, tak jde o konstatování premiérové), že nepoložením předběžné otázky bylo porušeno i ustanovení čl. 47 Listiny základních práv EU. Tuto skutečnost sice deklaroval pouze v odůvodnění a nikoliv ve výroku rozhodnutí, to však celé skutečnosti na významu neubírá.

Svůj závěr opřel ÚS o to, že přímá aplikace nařízení je „uplatňováním“ práva Unie ve smyslu čl. 51 odst.

1 Listiny základních práv EU, která se proto na projednávaný případ vztahuje. Z toho ovšem logicky plyne, že porušením čl. 47 bude každé protiústavní nepoložení předběžné otázky českým obecným soudem, neboť prakticky každá situace, v níž bude její položení ve hře, musí pojmově být uplatňováním práva Unie.

Poznámky:

[1] Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 11. prosince 2014, C212/13.

[2] Nález sp. zn. III. ÚS 2782/14 ze dne 20. 11. 2014.

[3] Srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1658/11 ze dne 29. 11. 2011 (N 202/63 SbNU 357).

Soudní dvůr EU, autor: Cédric Puisseu, licence Wikimedia commons.

Zahalené tváře muslimek odhalují předsudky a fobie Čechů

Vojtěch Kyselý

V úterý 9. listopadu 2014 se na brněnské Fakultě sociálních studií v rámci Týdne lidských práv konala beseda s představiteli české justice, státní správy i neziskového sektoru na téma „Muslimské šátky v České republice – pohledy nejen právní“. Prosincový Bulletin vám z něj přináší exkluzivní reportáž.

Debaty se zúčastnili veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová, soudkyně Ústavního soudu ČR a expertka na ústavní právo Kateřina Šimáčková, zakladatelka projektu *muslimove.cz* Klára Popovová a Jan Potměšil z bezpečnostně právního oddělení Odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR. Moderátorem celé diskuse byl Ladislav Vyhnánek působící na Právnické fakultě Masarykovy univerzity.

Na začátku debaty každý z hostů krátce představil svůj pohled na tuto záležitost, případně se podělil o některá data či příběhy. Po takto proběhnulším představení názorů byl otevřen prostor dotazům z publika. Samotné úvodní slovo patřilo moderátorovi, jenž poměrně krátce shrnul celou problematiku muslimských šátek a ženského zahalování. Nadnesl také možné otázky, kterými by se posluchači posléze mohli inspirovat a položit je hostům.

Jako první se slova chopil Jan Potměšil, jenž se od začátku snažil posluchačům sdělit, že hidžáb je zastřešující pojem znamenající formu oddělení mužské a ženské společnosti, není to tedy pouze onen šátek

na ženské hlavě. Podle některých historických poznatků lze usuzovat, že za života proroka Mohameda se ženy nezahalovaly, k čemuž mělo dojít až po expanzi islámu na africký a evropský kontinent.

Potměšil také zdůraznil, že základní práva a svobody člověka a občana lze regulovat pouze zákonem, přičemž pokud jde o zahalování obličeje, v České republice jsou v tomto ohledu platné pouze dva předpisy – o zákazu zahalování obličeje na demonstracích a na fotbalových stadionech. Obojí má stejný důvod, totiž usnadnění případné identifikace pachatelů přestupků nebo trestných činů na těchto akcích. Na závěr své řeči se Potměšil zmínil i o nedávném mediálně známém rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v kauze *S.A.S. proti Francii* (43835/11 z července roku 2014).

Na ministerského pracovníka navázala představitelka neziskového sektoru Klára Popovová. Ta se posluchačům snažila představit hlavně muslimskou komunitu v České republice. Prezentovala data Českého statistického úřadu, podle nichž se při posledním sčítání lidu v roce 2011 k islámské víře přihlásilo 3 385 osob, podle odhadů jich však u nás žije mezi 10 a 20 tisíci.

Popovová také akcentovala fakt, že muslimové žijící u nás pocházejí ze 70 až 80 zemí z celého světa, tudíž netvoří jednotnou obec, neznají se navzájem a navíc mají i různé zvyky, tradice a přístupy k islámu jako takovému. Islámská víra je tedy jediné jejich vzájemné pojítko, nic jiného je nespojuje. Co se týká složení této skupiny obyvatel, jsou v ní zahrnuti jak emigranti, tak i druhá a třetí generace již u nás narozených dětí, a také konvertité.

Přednášející - zleva K. Popovová, J. Potměšil, L. Vyhnánek, A. Šabatová a K. Šimáčková, autor: Veronika Mokrá

Popovová na závěr své řeči zmínila zajímavý výzkum, který provedla její organizace – oslovila 66 českých firem, které vypsalý výběrové řízení, přičemž do 33 z nich zaslala životopis ženy bez šátku a do 33 životopis ženy se šátkem na hlavě. V jiných ohledech byly dokumenty naprosto identické. V prvním případě byla žena pozvána na 6 pohovorů, ve druhém ani na jeden. U jedné firmy pak dokonce došlo k situaci, kdy životopis koloval mezi zaměstnanci jako dobrý vtip, že muslimka chce dostat práci.

Třetí v pořadí byla ombudsmanka Anna Šabatová, která zmínila spolupráci českého státu s dalšími zeměmi EU v dané oblasti, mluvila i o zapojení České republiky do mezinárodní sítě Equinet [1]. Veřejná ochránkyně práv se však zejména věnovala deskripci případu somálské a afghánské studentky pražské střední zdravotnické školy, jejíž ředitelka je nutila sundat si šátky z hlav. Tato kauza byla vděčným cílem českých (nejen bulvárních) médií, která takto uměle vyvolala celospolečenský hon na domnělé čarodějnice.

Šabatová také mluvila o tom, že Evropský soud pro lidská práva zatím razí takovou politiku, že by členské země EU měly postupovat podle svých dosavadních tradic, což by se teoreticky mohlo jevit jako ochrana křesťanských zvyků a naopak jako pomyslná obrana před zvyky islámskými.

Jako poslední vystoupila ústavní soudkyně Kateřina Šimáčková, která posluchačům sdělila, že stěžejními hodnotami demokracie by měly být lidská důstojnost, lidská svoboda a v neposlední řadě také svoboda vyznání.

Šimáčková se také snažila vyvrátit otřepaný argument, podle něhož se „my“ musíme přizpůsobovat tradicím a zvykům muslimů, když cestujeme na Blízký východ, a „oni“ se nemůžou přizpůsobit našim tradicím a zvykům, když přijedou k nám a jsou tady. Naše kulturní tradice jsou totiž naprosto jiné a mají i jiné základy, tudíž je tato premisa už ze své podstaty chybná. Podle Šimáčkové by měl mít každý člověk právo samostatně se rozhodnout, co (ne)chce a co (ne)bude nosit.

Zajímavým postulátem na konci jejího slova bylo srovnání, že i přes hlasité vyjadřování nesouhlasu se zahalováním muslimek i nadále kupujeme od muslimských zemí ropu, na kterou jezdí naše auta, což nám v zásadě nevadí.

Následně se otevřel prostor pro diskusi, v níž hosté poskytli posluchačům několik cenných náhledů na danou problematiku. Máme vůbec právo znát obličej všech ostatních osob a fakticky tak po nich požadovat jejich identifikaci? Představuje muž s maskou Václava Klause na Prague Pride nebo smrtka pohrbívající demokracii na protivládní demonstraci ohrožení vnitřní bezpečnosti

Zájem o přednášku převyšoval kapacitu místnosti učebny, autor: Veronika Mokrá

našeho státu? Jak je možné, že tak malá muslimská komunita u nás vzbuzuje tak velké emoce a byla cílem tak velkého mediálního honu? Je vůbec šátek náboženským symbolem? Je u nás hmatatelný police targeting? [2]

Na závěr by bylo dobré uvést dvě zajímavosti, které se diváci dozvěděli, pokud vydrželi až do konce. Zaprvé, muslimské feministky v muslimských zemích bojují za své právo šátek nenosit, kdežto muslimské feministky v evropských zemích bojují za své právo šátek nosit.

Zadruhé, z čeho vůbec může pramenit naše nedůvěra vůči muslimům a islámu obecně? Česká společnost byla kvůli komunistickému režimu dlouhodobě uzavřena, přičemž po Listopadu jsme s radostí přijali všechna pozitivita nově nabyté svobody, avšak nikoliv její negativa a i nadále se jich bojíme. Strach má pak velice blízko k nenávisti, k čemuž musíme přičíst i silně sekularizované prostředí panující v České republice. Výsledkem tohoto je onen mix strachu z přistěhovalectví a s tím spojeného strachu ze všeho neznámého.

Diskuzi s hostujícími experty lze hodnotit veskrze pozitivně, poněvadž umožnila posluchačům nahlédnout za oponu tohoto fenoménu a dovolila jim odhalit některé souvislosti, které by jim jinak zůstaly skryty. Nezbyvá tedy než doufat, že se prostřednictvím takovýchto a obdobných besed bude veřejnost i nadále vzdělávat v daných problematikách.

Poznámky:

[1] Základní informace o fungování a cílech této organizace Evropské unie lze dohledat na jejím oficiálním webu - <http://www.equineteurope.org/-About-us>

[2] Police targeting - na koho se policisté zaměřují při kontrolách dokladů atd. V souvislosti s událostmi v americkém Fergusonu se hovoří o tom, že se američtí policisté mnohem více zaměřují právě na černochoy.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová, Lucia Krajčovicová

Vnitrostátní právo

- Brázda, J.: Zásada subsidiarity trestní represe ve světle nálezu Ústavního soudu. Bulletin advokacie 11/2014.
- Crha, L.: Problematika výkonu vazby, trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence a ochranné nebo ústavní výchovy v rozsudcích. Státní zastupitelství 6/2014.
- Emmert, F.: Odnímání a zbavování občanství v období komunistického režimu a definitivní náprava tehdy způsobených křivd. Právní rozhledy 23-24/2014.
- Kristková, A.: K legalitě a oportunitě v českém trestním řízení. Trestní právo 4/2014.
- Masopust Šachová, P.: Využití restorativních programů u závažné trestné činnosti. Státní zastupitelství 6/2014.
- Mates, P.: Místo diskrece ve správním trestání. Právní rozhledy 22/2014.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Colotka, P.: Ústava Slovenskej republiky v kontextech europeizácie. Právny obzor 6/2014.
- Szabová, E.: Procesné práva obvinenej osoby – aktuálny vývoj na úrovni EÚ. Státní zastupitelství 6/2014.
- Šmakalová, E. – Šmakal, J.: Nejvyšší správní soud k výkladu čl. 31 Úmluvy o právním postavení uprchlíků a zákonu o pobytu cizinců. Právní rozhledy 22/2014.

- Zbíral, R.: Snaha o zmenšení pravomocí EU: právně-politická priorita s nejasným cílem a strategií. Právní rozhledy 22/2014.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Černoch, F.: Teorie míru protíváhou vědy o válce. Vojenské rozhledy 4/2014.
- Černohous, T. – Kříž, Z.: African Union as a Platform of African Conflict Management. Obrana a strategie 2/2014.
- Dinescu, M.: EU Democratic Deficit and the Civil Society: A Theoretical Perspective on European Democracy. Acta Politologica 3/2014.
- Grmelová, N.: Nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie jako porušení práva na spravedlivý proces. Mezinárodní vztahy 4/2014.
- Huláková, A.: GP Briefing: Nedůvěra v nové Komisi. Global Politics, 9. 12. 2014.
- Novák, T.: Informační operace na pozadí současných vojenských konfliktů. Vojenské rozhledy 4/2014.
- Schmidt, N.: Neither Conventional War, nor a Cyber War, but a Long-Lasting and Silent Hybrid War. Obrana a strategie 2/2014.
- Smekal, H.: Pronikání lidských práv do agendy Evropské unie. Mezinárodní vztahy 4/2014.
- Středa, L.: Zničení syrských chemických zbraní: další krok k celosvětovému chemickému odzbrojení. Vojenské rozhledy 4/2014.
- Woons, M.: Power, Justice, and National Culture in an Expanding European Union: An Unjust Dilemma for Potential Member States. Acta Politologica 3/2014.

www.centrumlidskaprava.cz